

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

MOTIV MĚSTA V SOUDOBÉM POHÁDKOVÉM PŘÍBĚHU

(BAKALÁŘSKÁ PRÁCE)

THEME OF THE CITY IN A CONTEMPORARY FAIRYTAIL

(BACHELOR THESIS)

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Věra Brožová

Autorka: Tereza Výmolová

Bydliště: Na Lahovské 14/020, Praha 5 – Velká Chuchle, 159 00

Obor studia: Specializace v pedagogice: český jazyk a literatura, základy
společenských věd

Typ studia: prezenční

Rok dokončení bakalářské práce: 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Místo vydání: Praha

Úplné datum: 21.4.2013

Podpis:

Děkuji PhDr. Věře Brožové za odborné vedení práce, za její vstřícnost, připomínky i praktické rady.

Obsah

Úvod	1
1 Prostor v literárním díle	4
1.1 Časoprostor nebo <i>prostorčas</i>	4
1.2 Proč prostor?	5
1.2.1 Od časovosti k prostorovosti	5
1.2.1.1 Prostor v literatuře pro děti	6
1.2.2 Statičnost vs. proměnlivost	6
2 Město	7
2.1 Co je to město a jak je vymezeno	7
2.2 Velkoměsto a maloměsto	8
2.2.1 Všednodennost	9
2.3 Město jako synonymum modernity	9
2.4 Dvoupólovost města	11
3 Lichožrouti	11
3.1 Hlavní téma a ohlas knihy	11
3.2 Městské atributy	12
3.2.1 Lichožrouti v prostoru města	12
3.2.2 Vymezení prostoru	13
3.2.2.1 Byt a pokojík	13
3.2.2.2 Bar Kilimandžáro	14
3.2.2.3 Půda	14
3.2.2.4 Dům Reného Kadeřábka	17
3.2.2.5 Další dějiště	18
3.2.3 Šrutova městská hra	19
3.2.4 Město a čas	20
4 Lichožrouti se vrací	21
4.1 Vymezení prostoru	22
4.1.1 Cesta do Tanzanie	22
4.1.2 Město v Africe	23
4.1.3 Dům sira Jamesona Archibalda Sockwella	24
4.1.4 Zpátky v Praze	25
4.1.4.1 Penzion Nový život	26
4.1.4.2 Kudlovo útočiště	27
4.1.4.2.1 Vazba k místu	27
4.1.4.2.2 Tulík a Ramík	28
4.1.4.3 Podsvětí lichožroutské gangu	29

4.1.4.4 Praha a profesor Kadeřábek	30
4.1.5 Prales	31
4.1.5.1 Pralesní chýše	31
4.1.5.2 Sídlo kmene	32
4.1.5.3 Zneužití rozdílnosti	33
4.1.5.4 <i>V táboře uctíváčů</i>	34
4.1.5.5 Setkání	35
4.1.5.6 Záchana – vše se v dobré obrátí	36
5 Šrut vs. Čapek	37
Závěr	39
Resumé v českém jazyce	42
English resumé	43
Klíčová slova	44
Key words	45
Prameny:.....	46
Zdroje:	46

Úvod

Práce s názvem *Motiv města* v soudobém pohádkovém příběhu se zaměří na pojetí městského prostředí a způsob výstavby prostoru v (zatím) dvoudílné sérii o žroutech ponožek autora Pavla Šruta – *Lichožrouti* a *Lichožrouti se vracejí*. Práce bude formálně rozčleněna na teoretickou část, pojednávající především o pojmech prostor (časoprostor) a město, a část analytickou a interpretační, v níž se pokusím interpretovat díla jako celek, a zároveň vyčlenit postřehy související se zadaným tématem.

Téma jsem si zvolila z toho důvodu, že mne zaujal předmět, pojednávající o literatuře pro děti. Dále jsem pokládala za zajímavé pracovat s dětskou literaturou poslední doby, kterou neznám z dětství, tedy pracovat neovlivněna předchozím dojmem, zkušeností. Upoutala mne i rychle vzrůstající popularita knihy *Lichožrouti*, která se, především v roce 2011, projevovala v naší společnosti. Doufala jsem, že prostřednictvím práce se dozvím, proč zrovna tyto dvě Šrutovy knihy tolik pohltily nejen dnešní mladou generaci, ale také generaci starší (jejich rodiče).

Práce si klade za cíl vyložit Šrutovo pojetí města a způsob jeho práce s prostorem. Vycházet budu ze samotných textů obou knih, dále pak z literatury odborné, zabývající se problematikou prostoru v moderní literatuře nebo tématem města a urbánního prostředí.

Postupovat hodlám následujícím způsobem.

Nejprve v teoretické části vymezím pojmy město a prostor (časoprostor) a především jejich pojetí. Budu také zkoumat (s oporou odborné literatury) proměnu pojetí těchto pojmů především v posledním století. Pokusím se v některých ohledech porovnat Pavla Šruta s jinými autory, zabývajícími se městskou tematikou (Karel Čapek), pro něž je klíčovým prvkem prostor (Shaun Tan) popř. čas (Michael Ende).

V interpretační a analytické části se pak zaměřím na zkoumání jednotlivých prostorů, které se v každém z obou děl vyskytují. Důležité pro mne bude také odhalení přechodů a posunů mezi prostory. Pokusím se zároveň o vystižení posunu mezi prvním a druhým dílem. Hodlám tedy rozčlenit jednotlivá díla na kapitoly, které budou charakterizovat jednotlivé prostory, a budu se snažit vystihnout rysy těchto prostředí a způsob jejich výstavby.

Ráda bych také poznala, jak se autor staví k problematice dnešní, převážně městské, společnosti.

1 Prostor v literárním díle

Prostor je jedním z ústředních a zároveň problémových okruhů, nejen literární poetiky, ale kulturní historie vůbec.¹ I při obecné charakteristice literárního díla se zabýváme ztvárněním prostoru a rozřešením jeho významu v díle. Ovšem prostorem nemůžeme rozumět pouze ten objektivně daný a změřitelný, ale také *prostor prožívaný*², prostor vytvářený prostřednictvím nitra postav, ten *subjektivně modelovaný, nesoucí symbolické významy*.³

1.1 Časoprostor nebo *prostorčas*⁴

Prostor je neodmyslitelně a *úzce spojen s časem, (...) vzájemně je lze oddělovat pouze podmíněně*.⁵ Jednak se vždy prostor nachází v určitém časovém výseku, ať už blízce specifikovaném či nespecifikovaném, jednak naopak čas potřebuje nějaký prostor, v němž se může děj realizovat, odehrávat. Spojení časové a prostorové kategorie se tradičně nazývá časoprostor. Ve dvacátém století⁶ však dochází k postupné proměně pojetí časoprostoru, *časoprostor se mění v prostorčas*.⁷ *Přestože jsou prostor a čas jak fyzikálně tak metaforicky vzájemně blízko spjaté a propojené, důraz na jednu nebo druhou složku popisu aktuálního světa, vyprávění či interpretace je proměnlivý*.⁸ Je tedy možno říci, že změnou časoprostoru v *prostorčas*⁹ se převrátili pomyslné přesýpací hodiny – klíčového významu v moderní době nabytý prostor.

¹Hrbata Zdeněk, *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle*. In: ČERVENKA, Miroslav. *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, 2005, s. 317

²PETERKA, Josef. *Teorie literatury*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. s. 232.

³tamtéž

⁴Hrbata, Zdeněk, c.d., s. 318

⁵tamtéž s. 317

⁶DERDOWSKA, Joanna. *Urbánní problematika a literární dílo: Městský prostor a jeho zobrazování v současné české literatuře*. Praha, 2009. Disertační práce. FFUK - Ústav české literatury a literární vědy, s. 35

⁷Hrbata, Zdeněk, c.d., s. 318

⁸DERDOWSKA, Joanna. c. d., s. 35

⁹Hrbata, Zdeněk, c.d., s. 318

1.2 Proč prostor?

1.2.1 Od časovosti k prostorovosti

Důvod toho, proč byl prostor považován za *méněcennější složku narativu než čas*¹⁰ nám může ukázat například *závažné prohlášení Gottholda Ephraima Lessinga, pocházející už z poloviny osmnáctého století. Ten trval na tom, že je literatura už svojí povahou přirozeně temporálním jevem, zatímco ostatní umělecké profese, jako malířství či sochařství, se podle něho vyznačují prostorovým charakterem.*¹¹ Tato myšlenka podle našeho názoru veskrze pojímá prostorové jako to, co je jasně smyslově dokazatelné, tedy v tomto případě viditelné, hmatatelné. Co by také bylo nepravdivého na tom, že malířství či ještě více sochařství má *prostorový charakter*¹² Malířské dílo si lze prohlédnout, můžeme hmatem okusit jeho strukturu, lze ho smyslově zpracovat. Sochařství dokonce fyzicky pracuje s trojrozměrným prostorem. To ale neznamená, že i tyto druhy umění nemohou pracovat ještě s prostorem skrytým, symbolickým, s prostorem, který vyžaduje představivost člověka (např. výtvořiny malířky Sabiny v Kunderově *Nesnesitelné lehkosti bytí* – za plochou vrchního obrazu se skrývá jiný obraz, který se na povrch prolamuje, a z něhož pouze malá část je odkryta zraku diváka, zbytek je ponechán jeho představivosti). Tedy s prostorem, s nímž pracuje literatura. Tento literární prostor se spoléhá na naši představivost, často ani nepředkládá doklady o domnělé skutečnosti zobrazovaného místa. Není tedy jasně ověřitelný, ovšem co je skutečné, nemusí být podle našeho názoru snadno empiricky ověřitelné – proto bychom literatuře stejně jako temporalitu přiřkli i prostorovost. *Literární prostor není reálný prostor ani prostor smysly a tělem vnímatelné existence (...), ale vnitřní prostor díla (dietetický prostor), který specifickými prostředky reflektuje vnější realitu, nebo čistě imaginární prostor, předložený dílem v určitém výseku.*¹³

Zvýznamnění prostorovosti, je „vynálezem“ dvacátého století¹⁴, je tedy moderní. *Joseph Frank ve svém díle Spatial Form in Modern Literature (1948) tvrdí, že moderní model narace (v dílech Joyce, Pounda, Prousta)*

¹⁰ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 37

¹¹ tamtéž s. 37

¹² tamtéž s. 37

¹³ Hrbata, Zdeněk, c. d., s. 318

¹⁴ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 35

vychází vstříc „ bezčasému světu mýtu“, v němž převládá prostorová složka.¹⁵ Tedy že vyprávění je formováno tak, že na čase buď nezáleží – v běhu událostí a životních hodnot je zjištěno, že člověk je na čase závislý, ale není důležité, kolik ho prožije, ale jak, nebo je časový úsek tak krátký (např. den), že se v běhu myšlenek a událostí časová rovina ztrácí.

1.2.1.1 Prostor v literatuře pro děti

Podle našeho názoru je v rámci prostorového pojetí v dětské literatuře upřednostňována uchopitelnost. Je zde i v dnešní době více místa pro takovou prostorovost, která je opředena alespoň iluzí ověřitelnosti a dosažitelnosti. To dokazují Šrutovy knihy o lichožroutech, jimiž se bude tato práce zabývat. Šrut bojuje všemi dostupnými zbraněmi, aby lidé uvěřili jeho „lichozroutskému mýtu“. Jednoduše se nás snaží přesvědčit o existenci žroutů ponožek (prostorové mapky, konkrétní prostorová zařazení, všední místa, pro nás snadno dosažitelná atd.). V určitých ohledech může být Šrutovým protipólem Shaun Tan a jeho *Příběhy z konce předměstí*. Tana nezajímá, jestli je jeho příběhům uvěřeno, jestli jsou jeho dějiště ověřitelná. Všednost prostředí příběhů naznačuje, že vyprávěné události se mohou stát kdekoli, kdykoli a komukoli. To ale neznamená, že by v jeho díle prostor nehrál roli.

1.2.2 Statičnost vs. proměnlivost

Joanna Derdowska se ve své práci *Urbánní problematika a literární dílo* odvolává na Michela Foucaulta, který upozornil na to, že až do dvacátého století měl prostor poměrně malý význam v humanitních vědách¹⁶, *kvůli statičnosti a trvalosti prostoru, oproti kterému je čas proměnlivostí a pohybem*.¹⁷ Domníváme se, že důvodem k upřednostňování prostoru v literatuře dvacátého století je absence statičnosti ve světě. Dnes vnímáme svět jako rozdrobený, jako to, co se nám rozsypává pod rukama, mnohdy nevíme, co s ním. V tomto nestabilním prostředí je pro nás těžké se ustálit, uchytit se, zakotvit a nalézt pevnou půdu pod nohama. A právě prostor,

¹⁵ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 38

¹⁶ tamtéž s. 35

¹⁷ tamtéž s. 36

vyznačující se *statičností a trvalostí*¹⁸ nám do určité míry může suplovat oporu. V době, kdy nejsme zakotveni téměř v ničem, nic nás bezpodmínečně neváže jako naše předky například víra, rodná země či rodný dům, musíme sami hledat řád a své místo. Místo, k němuž náležíme a do něhož se navracíme, je pro nás nejen dobrým výchozím bodem, ale i zázemím a životní oporou. Tato práce se snaží dokázat, že prostor je důležitý i pro soudobé autory dětské literatury, ať už české či zahraniční. Nesmíme opomenout, že prostor, jakožto zázemí, je i v dětské literatuře závislý na prostoru *subjektivním*¹⁹, tedy na tom, jak je místo vnímáno očima postavy, očima jedince.

Stěžejním prostorem v rozebíraných dílech bude město, kde jedincovo vidění hraje klíčovou roli, neboť město lze vidět z mnoha úhlů pohledu, je proměnlivé, má mnoho tváří a může být charakterizováno i protikladnými atributy.²⁰

2 Město

2.1 Co je město a jak je vymezeno?

*Idea města a jeho ideální rozvrh jsou významovou součástí prastarého symbolismu.*²¹ Motiv města jako dějiště tudíž není v literatuře nový, vyskytuje se v ní už od pradávna (například město Uruk v *Eposu o Gilgamešovi*). *Město rozhodně nebylo vynálezem devatenáctého století*²² a to ani v literatuře. Spolu s technickým pokrokem a nárůstem obyvatelstva v devatenáctém století ovšem dostává město stále dominantnější postavení v životě lidí. Během devatenáctého a následně dvacátého století dochází k masivní migraci do měst, dochází k rozrůstání a začínají se silně projevovat demografické jevy spjaté s městským prostředím (urbanizace, aglomerace – *...o zrodu aglomerace lze hovořit teprve od devatenáctého století.*²³). S městským stylem života dochází také ke změně v životních postojích, hodnotách, celkově se životní tempo zrychluje a život se nenávratně proměňuje a směřujeme jiným směrem, aby se možná někdy v budoucnu, obtížně a

¹⁸ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 36

¹⁹ PETERKA, Josef, c. d., s.232

²⁰ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 111

²¹ Hrbata, Zdeněk, c. d., s. 400

²² DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 61

²³ tamtéž s. 61

pomalou, navracel zpět tam, kde byl. Na jedné straně příklon k městskému stylu života znamenal zprvu odvrát od přírody a života ani ne tak v ní, jako s ní, na druhé straně pro nás dnes už může znamenat návrat k přírodě a jejím hodnotám (protože lidé z rušného městského prostředí v dnešní době utíkají), které mnohdy postrádáme. Není to ale návrat v pravém slova smyslu, je to spíše jiný způsob, jiný styl života mimo město, než dříve. Podle našeho názoru už ne s přírodou, ale naopak právě jen v přírodě, popř. vedle ní. Určitá neschopnost žít dále v rušných centrech měst dává vzniknout předměstím, satelitním městečkům atd., která se zdají být příhodnějším prostředím nejen pro život, ale také pro výchovu dětí. A právě tyto prostory se pak často stávají dějišti soudobých pohádkových příběhů s tematikou města.

2.2 Velkoměsto a maloměsto

Chronotop maloměsta představuje zejména v románové tvorbě 19. století jeden z nejvýznamnějších literárních prostorů.²⁴ Prostor maloměsta mělo velké ambice stát se hlavním literárním prostorem²⁵. Tato tendence přetrvávala až do počátku dvacátého století. Vedle ní se ale formovalo, jako jedno z důležitých prostředí, i prostředí velkoměsta, které bylo zpočátku velmi idealizováno²⁶. Bylo snem, ze kterého se jeho aktéři museli probudit - ...mladí muži odjíždějí dobýt Paříž, kde lze podle jejich představ jediné naplnit velké sny a touhy, protože právě jim odpovídají dimenze velkoměsta jako množiny možností, ale i nepřehledného kolbiště zájmů.²⁷ Maloměsto tedy začíná být opomíjeno a směřuje se za velkým a lesklým městem, plným dobrodružství, kterým je u nás tradičně Praha, kam se v literární tvorbě sjíždějí všechny postavy – snílci i dobrodruzi, kteří mnohdy narazí na odvrácenou tvář města.

²⁴ Hrbata, Zdeněk, c. d., s. 370

²⁵ tamtéž s. 369

²⁶ tamtéž s. 369

²⁷ tamtéž s. 369

2.2.1 Všednodennost

*Velkoměsto v románovém světě působí jako město výzva.*²⁸ Oproti tomu je *maloměsto spjaté hlavně s všednodenností*²⁹, a také s pevnějším řádem, s opakovaností. Všednodennost maloměsta se často může stávat stereotypem, tedy určitou všednodenností vnitřní, vycházející z našich pocitů. I velkoměsto však může být všednodenní, jak ukazuje autor dětských děl, kterými se budeme zabývat. Šrutova všednodennost Prahy je jakoby vnějšková, vidí a ukazuje v městě to, co my vidíme a potkáváme na každém rohu (prakticky v kterémkoli větším městě, nemusí to tedy ani být Praha). A zde je opět možné srovnat Pavla Šruta se Shaunem Tanem. Tanova všednost je zcela jiného charakteru – je to všední nevšednost. Tedy schopnost ve všedním vidět nevšední, vidět v něm hodnotu a krásu. Je to schopnost vlastní fantazie pomoci si z nudy a šedi.

Dle našeho názoru literatura pro děti vnímá všednodennost odlišně. V dětských knihách není většinou všednost synonymem nudy a stereotypu. Na jedné straně může být dobrodružstvím, protože každý všední den je jiný, každý den si můžeme jinak zpracovat, promyslet, zformovat, „přefantazírovat“. Každý všední den je intenzivně prožíván a formován dětskou představivostí. I z toho nejzaprášenějšího předměstí se může stát džungle, na té nejnenápadnější předzahrádce daleko od moře se může objevit velryba³⁰. Na straně druhé může být všednodennost zázemím, oporou, něčím v čem vidíme krásu svého života, něčím do čeho se můžeme navrátit (jako se v *Příbězích konce předměstí* bratři vracejí ze svých toulek po okolí města na své „domácí“ předměstí).

2.3 Město jako „synonymum modernity“³¹

Jak už bylo výše zmíněno, začíná masivnější migrace do měst až v devatenáctém století, města se postupně rozvíjejí, modernizují, k tomu dochází k zásadním změnám v rámci společnosti, ke změnám životního stylu: *...technické a sociální změny (...) byly pohnutkou k tomu, aby bylo samo*

²⁸ Hrbata, Zdeněk, c. d., s. 370

²⁹ tamtéž s. 370

³⁰ Shaun Tan, *Příběhy z konce předměstí*. Zlín: Kniha Zlín, 2011.

³¹ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 61

*město uznáno za synonymum modernity.*³² S modernizací města přicházejí i problémy moderního lidstva. Dopady městského života mají svou silně negativní stránku, s níž jsou všichni obyvatelé nuceni bojovat. *Město má tendenci k odcizení, posilování anonymity,...*³³ Člověk, který přichází do velkoměsta s odlišného prostředí (z vesnice, z maloměsta) to pociťuje nejvíce – všichni městští lidé, aniž by to sami vnímali, jsou méně ohleduplní, více si hledí jen sami sebe, nestarají se. Ve městě těžko hledáme důvěrnost, otevřenost, empatii – městští lidé v určitou chvíli mohou působit vlastně jako otupení roboti. Krácejí po krásných ulicích, kolem historických památek, na které se jezdí dívat lidé ze všech koutů světa, ale ve svém spěchu ani nezvednou oči. Jsou zvyklí – zvyklí, ale vlastně otupělí. A tak není divu, že ve dvacátém století *spisovatelé reagují na krizi člověka ve světě úzce specializovaných věd a zapomnění bytí.*³⁴ Jsou to reakce na člověka, který denně projde kolem řady osudů a ani se neohlédne.

Šrutovy knihy jsou smířeny s tím, že město takové je, že dnešní život je takový, a mají na paměti, že stále stojíme před stejným údělem – obstát ve svém vlastním životě a to i přes všelijaké potíže. Poukazuje na fakt, že ani ve velkém městě plném anonymity, v němž za den potkáme stovky cizích tváří, nemusíme zůstat samotní a odloučení, že se nemusí stát a nestane, že by z nás město udělalo *licháče*³⁵. Dobrodružství, která nás ve městě potkají, dokonce posilují kamarádství, které je pak schopno překonat velké nástrahy. Lze najít člověka, o kterého se můžeme opřít, ale musíme si dát pozor, abychom nevybrali špatně. Městské prostředí vyžaduje, abychom byli citlivější, obezřetnější, méně naivní – po dítěti velmi často chce, aby si brzy osvojilo vlastnosti dospělých. Šrut je s tím smířen, bere to jako automatickou věc. Dospívání v prostředí města se stalo složitějším, na druhé straně nás může o to více obohatit, dá nám cennou zkušenost, na leccos nás připraví.

Pro Šruta slouží prostor města jako něco, co dá vyniknout tomu, že primárně nezáleží na vnějších rysech místa, kde žijeme, ale na tom, s kým tam žijeme a jak. Tedy v podstatě náš život, ať už v městském či vesnickém prostředí, závisí na faktorech, které jsme do jisté míry schopni sami ovlivnit.

³² tamtéž s. 61

³³ tamtéž s. 63

³⁴ Kosková, Helena. *Metamorfózy prostoru*. In: *Prostor v jazyce a literatuře. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2007.*

³⁵ Lichožrouti. In: *Čtesyrád: ČTenářův SYmpatický RÁDce* [online]. [2009] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz/literarni-oceneni/lichozrouti>

Knihy o lichožroutech nás tedy skrytě nabádají, že spolehnout se na sebe a své schopnosti, ale i na podporu a zázemí v našem okolí je něco, co se v dnešní době jaksí „vyplatí“. Nejen to, je to něco, co je dokonce velmi cenné.

2.4 Dvoupólovost města

Každé prostředí má své kladné i záporné stránky. *Město je prostorem ambivalentním. Jsou mu přisuzovány jak pozitivní, tak negativní příznaky.*³⁶ U města jsme v dnešní době zaměřeni na jeho stránky negativní, které se snažíme překonat, má ale i řadu pozitivních atributů. Město je prostorem mnoha tváří. Zdeněk Hrbata ve své práci *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle* obšírně pojednává o městě – labyrintu. Tedy o místě, v němž se ztrácíme, topíme, nemůžeme se v něm vyznat. Na druhou stranu, jak už bylo zmíněno výše, můžeme v literatuře najít také město- útočiště. Pro řadu dnešních lidí by mohlo být město vlastně jakýmsi dobrodružným chaosem, který je jim domovem. Podle Joanny Derdowské má město dokonce pouze dvě hlavní tváře – *chaotickou a geometrickou.*³⁷ Schopnosti vyznat se v chaosu a zároveň nenechat se zamáčknout přesnou geometrií, vymanit se z ní, by tedy pravděpodobně mohly být hlavní předpoklady městského člověka, který chce naplnit svůj cíl – obstát v městském životě.

3 Lichožrouti

3.1 Hlavní téma a ohlas knihy

Knihy Lichožrouti se stala dětským dílem desetiletí, byla oceněna cenou Magnesia litera za rok 2008. Její autor, Pavel Šrut, dostal díky ní i cenu Karla Čapka (za své zásluhy v oblasti dětské literatury) a to v roce 2012. To jsou jen ta hlavní ocenění, kterých se autorovi za jeho nejnovější, a zároveň z jeho díla dosud nejrozsáhlejší dětskou prózu, dostalo. Lichožrouti jsou primárně určeni dětem, mohutného ohlasu se však dočkali i u

³⁶DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 111

³⁷ tamtéž s. 112

dospělých.³⁸Hlavní téma naplňují postavy lichožroutů – zvláštní *bytosti hodujících na našich ponožkách, kteří tak z párů dělají licháče.*³⁹ To vše se odehrává v prostředí, které je velice blízké většině dnešních dětí – tedy ve městě. Jak postavy, tak veškerý děj se přibližují všednímu (i nevšednímu) dni dětského čtenáře, a prototypům míst jemu známých. Kniha je zaměřena i na prožívání blízké malému čtenáři, *...který se ve světě lidí zrovna cítí docela ztracený a lichý.*⁴⁰

3.2 Městské atributy

3.2.1 Lichožrouti v prostoru města

Prostor města není v knize nijak geograficky vymezen, není zmíněn ani název. Jediné, co nám může sloužit k bližší orientaci je ilustrace na zadní straně knihy, jež vystihuje našedlý profil města. Ovšem *alegorie je nasnadě, a to – v případě této knihy – i alegorie se současným podsvětím matičky Prahy.*⁴¹ Tuto domněnku následně potvrzuje druhý díl, který již dějiště prvního a části druhého dílu označuje explicitně jako Prahu.

Děj je včleněn do každodenního koloběhu obyčejného městského života. Takového, ve kterém jsou často k vidění bezdomovci (i lichožrouti mají své bezdomovce), vietnamští obchodníci (kterým s oblibou říkáme „Čiňani“), *zchátralé baráky*⁴² i graffiti. Zkrátka žádný idylický pohled na centrum města, topící se v zapadajícím slunci, zato pohled skutečný. Pohled, pro který nemusíme chodit daleko. Stačí, když vyjdeme před dům a pořádně se rozhlédneme. Je třeba upozornit, že tato každodennost není u Šruta synonymem nudy a nezajímavosti. Spíše naopak - můžeme pozorovat snahu upozornit na to, že nejen snový svět vzdálené nereálné země může být plný

³⁸ ZDRAŽILOVÁ, N. In: *Děti a knihy: o dětských knížkách niki zdražilové* [online]. [leden 2010] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.detiaknihy.cz/?p=240>

³⁹ Lichožrouti. In: *Čtesyrád: ČTenářův SYmpatický RÁDce* [online]. [2009] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz/literarni-oceneni/lichozrouti>

⁴⁰ IWASHITA, Daniela. Víte co jsou licháči?. In: *Lichožrouti* [online]. [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/vite-co-jsou-lichaci-1404041520.html>

⁴¹ FENCL, Ivo. Tak trochu (fantaskní) krimi pro děti. In: *Lichožrouti* [online]. [7.1.2009] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: [://www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/tak-trochu-fantaskni-krimi-pro-deti-1404041521.html](http://www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/tak-trochu-fantaskni-krimi-pro-deti-1404041521.html)

⁴² ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha: Paseka, 2008, s. 70

fantazie. Stačí, když svou představivost probudíme, budeme s ní pracovat. K této snaze velkým dílem přispívají i ilustrace Galiny Miklínové.

3.2.2 Vymezení prostoru

Kniha pracuje v rámci města s několika místy, které jsou výtvarně ztvárněny vzadu, na vnitřní obálce knihy. Čtyři klíčová prostředí, v jejichž rámci se děj odehrává nejčastěji, jsou vystavěna na zvýrazněných kontrastech a paralelách. Stávají se z nich protějšky, které vzájemně souzní, či si odporují nějakým důležitým atributem. Ostatní dějiště obohacují knihu o typické městské rysy.

3.2.2.1 Byt a pokojík

Prvním z míst je byt Egona Vavřince, který je zároveň i domovem Hihlíka a jeho dědečka – ale pozor: *Lichožrouti nemají vlastní obydlí. Vždycky jsou u někoho doma. Ale nesmějí se tam chovat jako doma!*⁴³ Mohli bychom tedy říci, že jsou u někoho v tajném podnájmu. Lidé, u kterých bydlí, nazývají opravdu svými domácími. Co platí jako nájemné mnohým lidem zůstává skryto. Vědí to většinou jen takzvaní *licháči*⁴⁴ – velice osamělí lidé (jejichž osamělost městské prostředí nenápadně podporuje), kterým se lichožrouti, i přes své zásady, dobrovolně ukážou a spřátelí se s nimi. Pro takové lidi má přátelství nevyčíslitelnou hodnotu.

Egonův příbytek je rozdělen na dva prostory – staromládenecký byt a pokojík Hihlíka a jeho dědečka, ukrytý „za zarámovaným diplomem, který Egon Vavřinec obdržel ještě na vojně.“⁴⁵ Tento prostor se stává pro Hihlíka něčím, co bychom mohli nazvat moderní městskou idylou – „zakotvením v bezpečí důvěrného prostoru domova.“⁴⁶ Je to pro něj zázemí, místo, kde se nalezne někdo, kdo je schopen poradit, pomoci. Prostor, oddělující Hihlíka od nástrah města a především jeho podsvětí, které je symbolem dobrodružství, a naplňuje řadu jeho atributů (... *cizí nebezpečný svět, vykolejení z obvyklého*

⁴³ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha: Paseka, 2008, s. 18

⁴⁴ Lichožrouti. In: *Čtesyrád: ČTenářův SYmpatický RÁDce* [online]. [2009] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz/literarni-oceneni/lichozrouti>

⁴⁵ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha: Paseka, 2008, s. 33.

⁴⁶ PETERKA, Josef.c. d., s. 233

řádu života[...] pronásledování, únos a zajetí...⁴⁷). Skromné obydlí, kam se kromě neposedných bratránků, kteří zpočátku provádějí jen dětské lumpárny, nedostane nic a nikdo z městského podsvětí. Vypravěč se snaží vystihnout nám známý pocit „být doma“ – zabouchnout dveře, utlumit ruch města a uvolnit se.

3.2.2.2 Bar Kilimadžáro

*Dvoupatrový, zchátralý barák v dolní části města. Okna beze skel byla zatlučena prkny, nikdo tu už nebydlel. Jen v přízemí dosluhoval rockový klub.*⁴⁸ Z předcházejícího popisu je jasné, že tohle dějiště je přesným opakem bezpečného domova. Zde mohou nalézt domov jen zločinci a vydědenci, jejich život je nebezpečný a dobrodružný. Příbytek pro ty, kteří musí být stále ve střehu. Tedy ideální sídlo pro Kudlu Dederona a jeho smečku divokých lichozroutů.⁴⁹ Rváči a narkomani, porušující snad všechna lichozroutí pravidla, včetně toho nejvyššího: *Nikdy nevezmeš celý pár.*⁵⁰ Oloupí každého, kdo jim přijde do cesty a ani se při tom nesnaží skrýt. Koncentruje se zde vše zlé a ošklivé, co může město skýtat – přepadení, drogy, intriky, bitky, únosy, vydírání atd. Dokonce i lidé mají pocit, že je toto místo nebezpečné, a hlavně nevyužitě. Proto se chystá projekt obchodního domu, díky němuž má být bar Kilimadžáro srovnán se zemí. Staré pořádky smečky divokých lichozroutů mají být svrženy ve prospěch „obchodáku“ se sportovními ponožkami. V knize je tedy vložen i motiv renovace města, trend velkých obchodů, které mají za cíl zlikvidovat veškerou konkurenci.

3.2.2.3 Půda

Půda domu profesora Kadeřábka představuje v určitém smyslu protipól sklepního podsvětí – skrývá se zde lichozroutí bohatství, a navíc je situována nahoře – pro Kudlu je to zatím nedosažený vrchol. Půdní příbytek obývá bývalý mafián *Tulamor senior neboli Padre alias Velký šéf*⁵¹. A právě on je

⁴⁷ PETERKA, Josef. c. d., s. 232

⁴⁸ ŠRUT, Pavel. *Lichozrouti*. Praha: Paseka, 2008, s. 70

⁴⁹ tamtéž s. 70

⁵⁰ tamtéž s. 27

⁵¹ tamtéž s. 26

největším protivníkem Kudly Dederona a jeho gangu. Tulamor Senior je velký boháč (zbohatl za časů „*silonu, nylonu a dederonu*“, což jsou materiály téměř nestravitelné).⁵² Bohatý Padre je na úplném vrcholu svého profesního života. Vysedává na půdě velkého domu, na hromadě nakradených ponožek. Z úplného dna, sklepního podsvětí, na něj útočí závistivý Kudla, který neváhá využít jakékoli lichožroutí (tedy i lidské) slabosti. Jelikož má Padre mnoho starostí s dohlížením na svůj majetek, nemá už čas dohlížet na vlastní syny. Není divu, že z nich nevyrostli zrovna dobráci: *...když trochu dospěli, našli si zábavu ve hře na šikanu.*⁵³ Jejich chování, typické pro děti, na něž si rodiče v městském shonu nenašli čas, jim zpočátku nepřinese nic dobrého. Cesty bratrů se rozdělí – Tulamor je unesen Kudlou Dederonem, který v něm probudí touhu po moci, a tak se přidá na stranu gangu. Ramses naopak začne dospívat v čestného mladého lichožrouta, který se pokouší nalézt ztraceného bratra, ale i sám sebe. Život v ulicích města, jež znají odmalička, je oba poučí a pomůže jim dospět. Během jejich dobrodružství se Padre změní - přijde o své jmění, začne se zajímat o své syny, a rozhodne se odcestovat za exotikou. Kudla Dederon se tak konečně, alespoň na čas, dostává na vrchol, po kterém toužil.

Prostor půdy také je protikladem hihlíkova pokojíku. Hihlík doma nalézá oporu v podobě dědečka. Dědeček je starý a moudrý, je to prototyp správného lichožrouta (tedy i člověka). Je schopen dát svému vnukovi užitečné a cenné rady do života, vše vidí jasně, s odstupem – snad je to způsobeno jeho pokročilým věkem. Na rozdíl od impulsivně se rozhodujícího Hihlíka je vážný a rozumný, vytváří tedy svému vnukovi protiváhu. Dědeček a vnuk tak vytvářejí harmonickou dvojici – dva protiklady životního cyklu, jež oba mají svá pro a proti. Je tu naznačená i určitá cykličnost života, kdy se mladý stará o starého a starý zároveň o mladého – si musejí pomáhat: *Hihlík byl na své rodiče hrdý a měl přece dědečka. Děda mu ve všem radil a staral se o něho, jenže byl už hodně starý, takže ve skutečnosti se Hihlík spíš staral o dědu. Proto byli rádi, že jsou dva.*⁵⁴ Vnuk a děda jsou přátelé, jsou ochotni si pomáhat, jsou k sobě všímaví, mají se rádi a pojí je nejen příbuzenství. Ve svém doma u pana Vavřince se prostě oba cítí dobře a bezpečně, nejen proto,

⁵² tamtéž s. 27

⁵³ tamtéž s. 28

⁵⁴ tamtéž s. 11

„že jsou dva.“⁵⁵ Ve chvíli, kdy Hihlíkovi umírá děda velice krásnou lichožroutí smrtí (rozfouká ho vítr a on se ve větru prostě rozplyne a zmizí), pan Vavřinec se setkává se svou láskou Helenkou a Ramsesovi se vrací jeho bratr Tulamor, se Hihlík stává „licháčem“. Zůstává sám, ale postaví se tomu čelem a s odvahou - je rozhodnut vyrazit za svými rodiči a najít je až v daleké Africe.

Naproti tomu Hihlíkovi bratranci, bratři Tulamor a Ramses, nalézají zpočátku doma na půdě jen nevšímavost. Chybí jim matka, tedy základní článek rodiny, ta, která by se podle tradic a stereotypů měla starat o jejich výchovu. A jejich otec samoživitel, Tulamor senior, nezvládá rodinnou situaci zrovna snadno. Je poměrně zatrpklý, mrzutý, líný a bez životního elánu. Problémy svých synů raději neřeší, hledí si jen svého majetku. Péče o majetek zjevně vyplňuje prázdnotu jeho života a již na začátku je zřejmé, že Padre z půdy (tedy Tulamor senior) bude potřebovat lekci, aby si uvědomil, že jeho život není tak zcela prázdňový, a že i když se zdá vše ztraceno, je ještě možné nalézt smysl života a realizaci sama sebe. Zkrátka, že nikdy není pozdě začít žít. Místo, kde má dojít k přehodnocení životních hodnot, ke změně postojů Padreho, Ramsese i Tulamora juniora. Z gangsterského doupěte se má stát místo rodinného usmíření, místo, kde je možné nalézt sám sebe, rodinu i přátelství.

Tato proměna půdy nastává ve chvíli, která je pro Padreho velmi nepříjemná, ale zároveň je určitým životním zlomem. Jeho majetek, jeho bohatství, půda nacpaná ponožkami je cílem loupežného přepadení nepřátelského gangu Kudly Dederona. Veškeré Padreho poklady jsou rozfoukány po městě a jemu nezbude vlastně nic. V tuto chvíli ale přichází zjištění, že: *Ted', když byla půda prázdňová, ukázalo se, jak je světlá a prostorná.*⁵⁶ Nikdo z této události nemá sice radost, ale Tulamor senior najednou pochopí, že má větší starost, než je prázdňová půda – unesli mu syna a veškeré vyjednávání selhává, Tulamora juniora se mu přese všechnu snahu nepodařilo ani spatřit. A později ho tíží ještě horší věci, musí se vyrovnat se zradou v rodině a musí se naučit odpustit synovi, který šlápl vedle. Proměna půdy je završena odchodem Tulamora seniora *Podle řeky a pořád za*

⁵⁵ tamtéž s. 11

⁵⁶ tamtéž s. 161

sluncem.⁵⁷ A tak se stane, že i když Ramses zůstane na půdě sám bez otce (a na chvíli i bez bratra), má paradoxně pocit, že má konečně tátu.⁵⁸

V závěru příběhu je půda postavena do kontrastu sama se sebou. Půdní prostor, původní ležení gangsterů a vroucí kotel nespokojenosti, se symbolicky mění v penzion *Nový život* – sídlo pro lichožrouty bez domova. Místo mafiána Padreho, který odešel na cesty, se zde stává ředitelem jeho spravedlivý a dobrý syn Ramses. Osazenstvo, které zde má být ubytováno, to mají být mladí lichožrouti, jež má *Nový život* a zároveň nový domov svést ze scestí – oni mají být ti, kdo se nestanou mafiány, lupiči a vyděrači. Mají to být ti, kteří začnou nový, krásný a poctivý život. Vymaní se ze spárů města, které je stravuje a nutí ke zločinu, naleznou domov, který jim bude kotvou na cestě životem. Na otázku, zda se tento záměr podaří uskutečnit, odpovídá druhý díl knihy.

Prostory půdy a pokojíku mají mezi sebou i jistou paralelu – ani jeden z „dětských hrdinů“ doma nenachází milující rodiče (prostor domova nějakým způsobem opustili, není to teda zcela typický a tradiční model jak domova, tak rodiny).

3.2.2.4 Dům Reného Kadeřábka

Na první pohled by se mohlo zdát, že je prostorovou paralelou k bytu pana Vavřince. Také ho obývá lichý člověk – pan Kadeřábek, vědec lichožroutolog. Po důkladnějším prozkoumání můžeme zjistit, že tomu tak není. Dům je „směsicí“ míst předešlých. Je to plocha jaksi otevřená, a to i přesto, že profesor Kadeřábek se snaží svůj dům zpočátku co nejvíce uzavřít okolnímu světu: *Právě se chystal (Kadeřábek) zavolat své podnájemnici paní Květuši Vondráčkové z přízemí, aby mu dneska ani zítra nic nenosila. A vůbec, aby k němu až do odvolání nechodila.*⁵⁹ Po domě se prochází bývalí mafiáni, vnikne do něj Kudlův gang, odehrává se zde dobrodružná scéna, která předznamenává únos Tulamora. Na druhou stranu zde Ramík nachází přítele a spojence, později se dům i půda mají stát bezpečným útočištěm pro lichožrouty bez domova, jak již bylo zmíněno. Z toho je názorně vidět, že se

⁵⁷ tamtéž s. 198

⁵⁸ tamtéž s. 199

⁵⁹ tamtéž s. 49

zde kumuluje řada atributů prostředí předešlých. Na jedné straně prostředí bezpečné, kde je vytvořeno velmi zvláštní pouto, přátelství mezi člověkem a lichozroutem, je to milovaný domov, útočiště. Na straně druhé je to místo potměšilé (...*zamknout dveře, neotvírat, zatáhnout záclony.*⁶⁰), neuspořádané, zmatené, chvílemi i nebezpečné. Nebezpečí je tu pro lichozrouta hlavně proto, že se tu poměrně často objevuje pes sousedky paní Květuš. Než se ale pan Kadeřábek spřátelí s Ramesem, je i on sám nebezpečným „odchytavačem“ lichozroutů. I toto místo se na konci mění v o něco uspořádanější a utěšenější domácnost – pan Kadeřábek totiž přestává být licháčem. Zde můžeme vidět, že Šrut radikálně proměňuje prostor vždy tehdy, když některá z postav přestává být osamocená. To platí nejen v případě profesora Kadeřábka, ale také v již zmíněném případě Ramsese, který po prosvětlení půdy začíná mít pocit, že má konečně otce. Je tedy velice zřetelná Šrutova práce s prostorem subjektivně vnímaným, týkajícím se psychického rozpoložení postav.

3.2.2.5 Další dějiště

Do dalších míst není děj zasazen již tak často, také již tolik nekонтastují s dějišti hlavními. Přesto stojí za zmínku.

Krámek pana Li-ku je přímo symbolem každodenního života. *Egon Vavřinec stejně jako já nakupuje u Číňana na rohu a říká panovi Li-ku Karlíku, tak jako si stáli zákazníci od nás z okolí vymysleli české jméno pro toho našeho. A přestože víc lidí jako čtenáři prakticky nepoznáme, můžeme soudit, že jsou přesně takoví, jako lidi třeba v té Praze.*⁶¹

Vrak parníku je téměř totožný s prostorem Kilimandžára. Nehezské, zchátralé prostředí vhodné pro tajné schůzky a srazy zločinců: *„Byl to dvoupatrový, zchátralý barák v dolní části města. Okna beze skel byla zatlučena prkny, nikdo tu už nebydlel. Jen v přízemí dosluhoval rockový klub...Byl to poslední koncert před zavřením klubu.*⁶² Místo, kde se zločiny připravují i páchají.

⁶⁰ tamtéž s. 49

⁶¹ MI-STŘÍÍ!. In: *Lichozrouti* [online]. [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/mi-striiii-1404041525.html>

⁶² ŠRUT, Pavel. *Lichozrouti*. Praha: Paseka, 2008, s. 70

Nedaleko parníku se nalézá most, pod kterým sídlí již zmínění lichozroutí bezdomovci. Ti jsou symbolem volnomyšlenkářství, ochoty pomoci a svobody. Jejich názor je hodnotný. I když jsou zašpinění a bydlí v improvizovaných obydlích (*Karlos byl – jako všichni tady – tulák bez domova, a když řekl „pod střechu“, znamenalo to pod most...mezi lichozrouty se najdou tuláci a bezdomovci...bydleli kdysi v řádných podmínkách, bohužel u lidí, kterým se nějak život vymkl z ruky. Přišli o práci, ... - a nakonec i o své lichozrouty.*)⁶³, nejsou jen tak odsouzeni. Patří k městu, jsou jeho součástí. Typický bezdomovec, jakého můžeme znát, vlastně pomyslný domov má. Je jím město. I na postavách bezdomovců se znovu objevuje důraz na toleranci, který prostupuje oběma knihami. Bezdomovec tu není zašpiněný a opilý pobuda, ale volnomyšlenkář s názorem, který má váhu.

Akademie věd je dějištěm jediné kapitoly. Na její půdě je s nádechem humoru demonstrována současná neschopnost uvěřit čemukoli (*Tak dost, zvolal někdo z pléna. Nejsme tu pro legraci!*)⁶⁴, co neodpovídá striktně racionálnímu myšlení. Co se nedá dokázat, na co si nelze sáhnout, to pro nás neexistuje. Kdo má jiný, trochu výstřednější názor, jako profesor Kadeřábek, je považován za blázna a pomatence.

Celou knihu provází jeden z demografických jevů – migrace. Je reprezentována nejčastěji odchodem z města (Hihlíkovi rodiče odjeli do Afriky, Padre odchází za exotikou, Hihlík odjíždí za rodiči). Odchody jsou situovány především na Centrální náměstí – je tedy symbolem loučení. Uskuteční se tu i jeden návrat – vrací se slečna Helenka. Egonovi odchází přítel Hihlík, ale vrací se mu jeho láska. Pan Vavřinec nezůstane sám, lichý (a v souvislosti s tím v dalším díle jeho dějová linie a prostor, v němž se nachází, téměř vymizí). Kniha má tedy nadějně zakončení.

3.2.3 Šrutova městská hra

Zdá se, že Šrut se svým počínáním při budování prostoru blíží konceptu tzv. *městské hry*⁶⁵, jejíž podstatou je *stručně řečeno to, že hráči hledají v Praze tři objekty na základě abstraktního popisu několika míst,*

⁶³ tamtéž s. 95

⁶⁴ tamtéž s. 213

⁶⁵ DERDOWSKA, Joanna, c. d., s. 147

*nacházejících se v oblasti...*⁶⁶ Jednotliví hráči tedy musí vyhledat jednotlivá nepojmenovaná místa na základě popisu okolní oblasti. Takhle si se čtenářem hraje Šrut v prvním díle *Lichožroutů*. Nepojmenuje místo, popisuje jeho okolí, na zadní straně knihy poskytne Galina Miklínová mapu (též bez konkrétnějších místních zařazení). V díle pro děti není tolik užito abstraktního popisu, nicméně se podle našeho názoru Šrutovo počínání v prostorové oblasti této hře blíží. Tyto a podobné hry, které se znovu rozmáhají (např. hra Mafie a jí podobné) posilují nezávislost, samostatnost, schopnost rychle se rozhodovat a v neposlední řadě soutěživost. Jsou to hry, pro které se městské prostředí stalo naprosto ideálním, protože je to spleť kolos, ve kterém lze stále něco nového objevovat. Šrut pomocí této hry posílí dětskou zvědavost, touhu po dobrodružství a fantazii. To vše v prostředí pro většinu dnešních dětí zcela přirozeném. Zařadí tedy svůj příběh do běžného běhu života nás všech, a jak už bylo výše zmíněno, posílí tím celkovou uvěřitelnost existenci lichožroutů.

3.2.4 Město a čas

Hned první kapitola díla obsahuje větu: *Těžko říct, lichožroutům se čas někdy natahuje, nebo sráží (...) jako ponožky.*⁶⁷ Má to snad znamenat, že lichožrouti vnímají čas jinak než lidé? To nikoli, jelikož jsou žrouti ponožek velmi podobní svým domácím (tedy lidem, u nichž bydlí, a jejichž ponožky pravidelně požívají), i čas pro ně plyne stejně jako pro lidi. Dokonce kopírují zvyky „svých lidí“ : *Hihlíku, muzikanti jsou na ponocování zvyklí, ale ty musíš jít brzo na kutě ne? – Ne, řekl Hihlík. Já chodím spát stejně pozdě jako ty. (...) Lichožrout přece přebírá zvyky – i zlozvyky - svého domácího pána.*⁶⁸ A když přebírají jejich zvyky i zlozvyky, musí s nimi časově ladit. I lidem, přestože si to mnohdy neuvědomují, se čas občas natahuje a ještě častěji se sráží. Srážení bychom mohli nazvat fenomén zrychleného tempa života. Domovem tohoto rozšiřujícího se trendu je věčně uspěchané město. Městští lidé jsou velice náchylní k tomu, aby spořili svůj čas. Na toto téma již v literatuře pro děti upozornil Michael Ende svou knihou *Děvčátko Momo a ukradený čas*. Otázkou tedy nadále zůstává, zda se čas „pošrutovsku“ sráží

⁶⁶ tamtéž s. 147

⁶⁷ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha: Paseka, 2008, s.9

⁶⁸ tamtéž s. 69

(tedy vypařuje), nebo nám ho kradou Endeho šedí agenti. Anebo se o něj jednoduše připravujeme sami?

Natahování času je využito v pasážích, ve kterých na Hihlíka útočí nuda (tedy absence dobrodružství) či strach. To nás přivádí k zamyšlení nad současným pojetím času – někdy pádí, že se nestačíme ani pořádně rozkoukat a už se řítíme kamionem do Afriky. Jindy se čas vleče, a to je právě ve chvílích, kdy na nás doléhá strach z našich ukvapených rozhodnutí. Co ale dělat v době, která se řídí heslem: Chyt' (rychle) příležitost za pačesy a štěstí tě nemine. A jak se dozvíme ve druhém díle Lichožroutů, Hihlíka štěstí nemine.

4 Lichožrouti se vracejí

Pokračování příběhu Hihlíka a jeho přátel je z hlediska literární teorie zasazeno do poněkud jiného typu časoprostoru, tentokrátě typicky dobrodružného. Do toho, který se odehrává v exotickém prostředí, který *předpokládá cizí nebezpečný svět, široké a pestré geografické pozadí, vykolejení z řádu obvyklého života*⁶⁹, a který zkrátka splňuje (na rozdíl od prvního dílu) *naprosto* všechny typické prvky dobrodružství – *moře a ostrov, pronásledování, únos a zajetí, daleké cesty*.⁷⁰ Kniha Lichožrouti je také dobrodružstvím, ale dobrodružstvím zakotveným ve světě domácím, známém, ve světě, který poskytuje jistoty, a ve kterém víme, kam se můžeme obrátit s prosbou o pomoc. Lichožrouti se vracejí je ale již kniha typicky dobrodružná, zasazená do naprosto neznámé, až typicky exotické krajiny (prales). Dokonce i pro dnešního (o světě poučeného) čtenáře je oblast Tanzanie synonymem exotiky, pro mnohé nikdy nepoznaná oblast. Právě proto je tento prostor naprosto ideální pro dětskou literaturu. Zůstává zde mnoho možností jak prostřednictvím prostoru až magicky zapůsobit na dětskou fantazii, která se pak rozlétne a nechá se formovat.

Je tu vyhrocen kontrast mezi prostředím pražským, které se najednou z dobrodružného dějiště stává domáckou idylou, a prostředím v divoké Tanzanii. Dějiště prvního dílu se tedy najednou v porovnání s druhým dílem stává idylickým, nese v sobě znaky idyly (zakotvení, vzpomínky, stesk po domově, po známém místě a známých lidech i zvycích). V (zatím)

⁶⁹ PETERKA, Josef, c. d., s. 232

⁷⁰ tamtéž s. 232

dvojdílném díle pro děti je vidět značný posun – z dobrodružného se stává idylické, domácké až „nudné“ a přichází nové a větší dobrodružství – *Hihlík si pomyslel, jaký klidný a vlastně obyčejný život vedl v Praze.*⁷¹ Tento posun je velice dynamický, a je těžké si představit, že by se potencionální pokračování odehrávalo v ještě dobrodružnějším prostředí, proto se domníváme (a také zakončení druhého dílu to naznačuje – *A kamion se rozjel. Před sebou měl pořádně dlouhou cestu domů.*⁷² - návrat do Prahy), že se pohyb v prostoru jaksi zacyklí. Tedy měřítko vah se přesunulo z dobrodružné Prahy do ještě dobrodružnější Tanzanie (tepající a vzrušující velkoměsto bylo jediným šmahem učiněno něčím klidným a nezajímavým) a poté dojde k přesunu z Tanzanie zase pravděpodobně zpět do Prahy, kde můžeme očekávat nová Hihlíkova dobrodružství. Ta by podle všeho mohla ukazovat mimo jiné i na to, že život není věčná honba za exotickým dobrodružstvím.

Navíc Šrut ukazuje druhý, opačný úhel pohledu na Prahu – *...ale Kawě připadala Praha z Ramíkova vyprávění mnohem divočejší než africká džungle*⁷³. Tedy pohled africké domorodkyně lichožroutky Kawy, pro kterou je divoký prales domovem, zázemím, je jejím přirozeným prostředím, jejím místem v řádu světa. A proto její odchod do města může znamenat další, zase jinak modifikované dobrodružství. Chce nám tím snad Šrut říci, že celý život je dobrodružství v různých podobách?

4.1 Vymezení prostoru

4.1.1 Cesta do Tanzanie

Přechod do vzdáleného prostředí probíhá postupně – tedy nejdříve Hihlík v Praze nastoupí do nákladního auta, vezoucího humanitární pomoc. Po dlouhé době se ocitá v Africe – ne však přímo v divočině, tam se přesouvá až později přes africké prostředí města, které je diametrálně odlišné od toho českého. Hihlíkovo impulsivní rozhodnutí vydat se za rodiči do Afriky začíná mít během cesty své následky – dostavuje se strach. Strach z neznáma, z exotiky, z vlastního činu i z osamělosti. *Brzy na to dostal Hihlík strach. (...), měl ke strachu přinejmenším tři důvody. Tak za první: byl sám. Za druhé:*

⁷¹ ŠRUT, Pavel. *Lichožouti se vracejí*. Praha: Paseka, 2010. s. 26

⁷² tamtéž s. 179

⁷³ tamtéž s. 148

*Afrika je veliká. A černý pasažér Hihlík nevěděl, co ho čeká (...). A za třetí: strach se k vám někdy vplíží ani nevíte proč.*⁷⁴ Strach, který hlavního hrdinu provází je způsoben odchodem z domácího prostředí, vykolejením ze zaběhlého řádu (i když ten řád obsahoval mnoho dobrodružství), a také krokem do neznáma. Už začátek knihy ukazuje, že velmi ceněnou hodnotou zde bude odvaha. Smělost vydat se do neznáma, smělost, která s sebou nese i strach jako svou neodmyslitelnou součást. Schopnost vydat se někam, *kde na každém rohu číhá jedno nebezpečí.*⁷⁵

Zde by bylo záhodno udělat malou odbočku a položit si otázku, proč právě africká Tanzanie? Dle našeho názoru především proto, že je to místo, které si v dnešním skrz naskrz procestovaném světě stále zachovává své tajemství. Pořád ještě má pro nás určitý „punc“ neobvyklosti, a jistě je mnoho lidí, především dětí, v jejichž představách může být Tanzanie místem nedosažitelným. Kniha také výrazně upozorňuje na to, že i když se v dnešním světě můžeme vydat téměř kamkoli a vidět téměř cokoli, neznamena to, že nám nehrozí žádné nebezpečí (každé dobrodružství je, kromě toho, že je vzrušující, také nebezpečné). To, že se pro nás otevřel svět, tedy neznamena, že na nás všichni čekají s otevřenou náručí popř., že za tu otevřenou náruč něco nechtějí.

4.1.2 Město v Africe

První místo, kam se hlavní hrdina dostává po odjezdu z Prahy, je tržiště nejmenovaného tanzanského města. Můžeme tedy upozornit na jasný a znatelný přechod – Hihlík je v nám dobře známé Praze, nasedne do dodávky, a za neurčitou dobu z téže dodávky vystupuje doprostřed orientálního tržiště. Lze vidět kontrast města našeho (domácího) a města exotického: *Hemžilo se tu plno domorodců. Mnozí chodili bosky nebo naboso ve střevících a kolem nich se pletli toulaví psi.(...) Hihlík zaječel a vrhl se po hlavě do koše plného ananasů. (...) Hra na chameleona, která se v Praze lichožroutům tak dařila, tady v Africe přestala fungovat.*⁷⁶ Absolutní změna prostředí je zde ukázána na tom, jak se lichožrout už nedokáže schovat před psem (svým úhlavním nepřitelem). Hihlík hned po příjezdu do Afriky poznává, že to, do čeho se

⁷⁴ tamtéž s. 9

⁷⁵ tamtéž s. 11

⁷⁶ tamtéž s. 11

vrhl, nebude tak jednoduché. Prostředí, do něhož se dostal, je naprosto odlišné, a není město jako město.

4.1.3 Dům sira Jamesona Archibalda Sockwella

Tento dům je *mramorový palác s mnoha věžemi*⁷⁷. Má se stát útulným domovem pro lichožrouty – *V našem Domě štěstí ti začne nový život.*⁷⁸ Ovšem začít nový život musí být také přáním obyvatele domu. A jak se ukáže, postava sira Jamesona absolutně nerespektuje přání svých „chráněnců“. Dům štěstí se pak stává domem neštěstí, vězením, ze kterého není snadného úniku – *Pak za sebou zamkl. Proč ho (pozn. Hihlíka) zamykají, když je vzácný host?(...) okolo byly jen věže s těmi otáčivými kamerami*⁷⁹. Je to obrovské bludiště, ve kterém *Hihlík sám by (...) určitě zabloudil.*⁸⁰ Všude pokoje plné lichožtoutů, kteří jsou zde drženi nenápadným násilím, nesmí pryč, ani když chtějí. Sir Jameson jim podává prvotřídní stravu a pěstuje z nich takové své obtloustlé gaučové domácí mazlíčky, kterými se může nic než kochat. Některé ale pohodlný a lenivý život nebaví – *„Cimra číslo devět se bouří, že už nemůžou...“*⁸¹ – ovšem nemají na výběr. Jsou pýchou sira Jamesona, jsou jeho výkladní skříní, dokladem jeho štědrosti a empatie. Domnělý lichožroutský mentor má pocit, že jeho organizace je charitativní a humanitární pomocí, o kterou každý stojí. Sir Jameson prezentuje postavu, která dělá slabé a bezbranné z těch, kteří o to vůbec nestojí, naopak touží se postarat sami o sebe bez cizí pomoci. Po lichožroutech je vyžadován pevný a stálý řád, bez odchýlení se, který je spoutává a nedává jim jinou volbu - oni sami volit nesmějí, nejsou podle sira předurčení k tomu, aby měli vlastní vůli a názor – např. (sir Jameson): *„...dohlídni, aby vzbouřenci dostali nášup.“*⁸² nebo (vězněná lichožroutka Kawa): *„My tu jen jíme a spíme. Nic jiného tu dělat nesmíme.“*⁸³

⁷⁷ tamtéž s. 21

⁷⁸ tamtéž s. 21

⁷⁹ tamtéž s. 36, 37

⁸⁰ tamtéž s. 22

⁸¹ tamtéž s. 26

⁸² tamtéž s. 26

⁸³ tamtéž s. 39

V tomto prostoru tedy obyvatelé řeší především otázku svobody, svobodné vůle a schopnosti být zodpovědný za sebe (a v neposlední řadě i za své činy). Kniha ukazuje, že nelze budovat něčí štěstí, aniž by o to ten dotyčný stál – není dobré rozhodovat za někoho, kdo to zvládne sám. Otázka svobody je pro dítě velmi důležitá – v dnešní době se velmi často stává, že děti jsou „prostředkem“ naplnění přání a nesplněných snů svých vlastních rodičů. Nikdo se jich neptá na to, jestli se jim to, co jim bylo rodiči prisouzeno, líbí, zda jsou šťastné. Proto se domníváme, že právě tato část knihy je pro ně přínosná, a to také proto, že je zde potvrzeno, že není špatné mít vlastní názor a alespoň trochu bojovat za svá vlastní přání a sny.

Přesto nebo právě proto, že tento prostor je tak přísný a uzavřený, se tu Hihlíkovi podaří najít porozumění, přátelství a partáky, zdá se, na celý život. Protože ti, kdo sdílejí nějaké neštěstí, mnohem intenzivněji vnímají a oceňují fakt, že najednou nejsou sami. V Africe už to není pouhé nevinné dobrodružství, tady se už v určitých chvílích odehrává boj o přežití.

A jak je u Šruta pravděpodobně již zvykem i tento prostor se v závěru promění ve svůj protiklad. Stane se domem *NADĚJNÉ VYHÍDKY*⁸⁴, jenž bude sloužit jako léčebna. Jeho obyvatelé zde budou dobrovolně a nebudou již vězněni.

4.1.4 Zpátky v Praze

Druhá dějová linie příběhu se neodehrává v africké Tanzanii, ale v Praze, tedy v Hihlíkově domově. Zpočátku zjišťujeme, že Hihlík není jediný, komu se stýská po starých časech. I jeho bratranec a velký kamarád Ramík by nejraději vrátil čas: *I jemu chyběl kamarád. Vyčítal si, že zůstal v Praze a nechal bratránka odjet samotného.*⁸⁵ Ramík je ve svém domově najednou hrozně osamělý (otec mu odešel, kamarád mu odjel, bratr se znovu nechal svést na zcestí) a zjišťuje, že jeho domov ani tak nedělal ten velký dům, v současné době *penzion Nový život*⁸⁶, ale že jeho domov dělali lichožrouti, kteří tu najednou nejsou. Prostor kolem Ramíka jakoby se najednou vyprázdnil. Téměř sám musí čelit svým obavám o bratra i strachu ze

⁸⁴ tamtéž s. 173

⁸⁵ tamtéž s.15

⁸⁶ tamtéž s. 17

vzkříšení gangu Kudly Dederona. Nejednou vede dospívající lichožrout Ramík život osamostatněného a dospělého člověka, v němž už se mu každé dobrodružství nejeví tak napínavé. A tak není divu, že i on se nakonec rozhodne odjet do Afriky za svým kamarádem Hihlíkem, protože ten pro něj reprezentuje domov a zázemí.

4.1.4.1 Penzion Nový život

Penzion je *výchovný a vzdělávací ústav pro lichožrouty bez domova*.⁸⁷ Je tedy zařízením podobného typu jako Dům štěstí sira Jamesona. S tím rozdílem, že tento penzion nikoho nenutí, aby zůstal, poskytuje jen minimální potřebné materiální zabezpečení (stravu a místo na přespání). Toto místo na rozdíl od domu sira Jamesona, který využívá lichožrouty, je lichožrouty využíváno, až zneužíváno. *Pár jich tu sice zůstalo natrvalo, ale mnohem víc bylo těch, kteří se přišli jenom najíst a vyspat. Odpočinutí a s plným žaludkem se vytratili a šmejdili po uličkách a sklepeních dolního města*.⁸⁸ Tito lichožrouti se naopak až příliš svobodně rozhodli, že se nenapraví a budou páchat zločiny, jako to dělali většinu předchozího života – nikdo jim v tom nemůže zabránit. V tomto ohledu je tedy vlastně Nový domov přesným opakem Domu štěstí, i když jsou oba založeny na téměř stejném principu, nikoli však se zcela stejným úmyslem. Mohli bychom ale říci, že primárním cílem byla v obou případech snaha pomoci, která se ale u obou zařízení zcela zvrtila – staly se z nich dva extrémy, dva příklady toho, jak by to vypadat nemělo. Penzion ukazuje druhou stranu mince zvané svoboda. Stranu, která říká, že všeho moc škodí. Autorovým záměrem je zde zjevně ukázat, že i svoboda má své mantinely, a že *svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého*⁸⁹

Vila profesora Kadeřábka (penzion Nový život) byla v předchozím díle dějištěm, v němž se hromadili atributy, byla centrem, hlavním prostorem. Teď se ale její význam pro Ramíka vyprazdňuje (odchod otce, odjezd Hihlíka, opakované zklamání bratrem) – *S bráškou Tulíkem se nedalo moc počítat, a*

⁸⁷ tamtéž s. 15

⁸⁸ tamtéž s. 15

⁸⁹ MILL, J. S.

*co provede profesor, to se nedalo nikdy odhadnout.*⁹⁰ Toto dějiště je v porovnání s prvním dílem silně upozaděno.

4.1.4.2 Kudlovo útočiště

*Dederon byl postrachem všech spořádaných lichožroutů ve městě.*⁹¹ A všichni se v druhém díle domnívají, že tento postrach už neexistuje, ale *ten vychrtlý lichožrout se spínacími špendlíky v uších má možná víc životů, než toulavá kočka, napadlo Ramíka.*⁹² Kudla Dederon, hlavní záporná postava obou dílů opravdu přežije a nejen to, dokonce se během druhého dílu vydá stejnou cestou jako Ramík, do Afriky.

Zraněný Kudla Dederon se schovává na, z prvního dílu známém, vraku parníku. Je to prorezavělý labyrint, který tvoří to nejlepší možné místo k ukrytí – *Bylo tu plno chodeb a skryší, kde se mohl schovat, kdyby sem někdo přišel slídit.*⁹³ Je to taková ošklivá oáza klidu uprostřed ruchu velkoměsta, kam se veškeré informace dostanou pomocí prostředníka – Tulamora juniora. V tomto vraku se rodí velké plány – Kudla se chystá sledovat Hihlíka do Afriky. Tulamor nechápe proč – *nevěděl nic o opravdové pýše a ctižádosti.*⁹⁴ O ctižádosti, která člověka žene z místa na místo, až nemá kam jít, o té která změni náš život jen v neustálou honbu, která postupně přestává mít jakékoli odůvodnění. O této pýše a hlavně ctižádosti, která je tak typická především pro moderního člověka.

4.1.4.2.1 Vazba k místu

Kudla Dederon je nestálý, chybí mu zázemí, nemá domov. Je mu příjemné být v Praze obklopen gangem kojotů, stejně tak mu vyhovuje být v Tanzanii v čele kmene *Uctívačů*⁹⁵. Má rád svou moc, svou nadřazenost ostatním, poskytuje mu to určité pohodlí. To je ale vše, co má rád. Postrádá

⁹⁰ ŠRUT, Pavel. *Lichožouti se vracejí*. Praha: Paseka, 2010. s. 35

⁹¹ tamtéž s. 27

⁹² tamtéž s. 17

⁹³ tamtéž s. 28

⁹⁴ tamtéž s. 30

⁹⁵ tamtéž s. 98

jakoukoli vazbu k místu. Ale ani dnešní lidé se již neváží tolik k místu. Místo se ze žebříčku našich hodnot pomalu vytrácí a my jsme schopni domov hledat, nalézat a přesunovat kamkoli. Věříme, že naše doma může být kdekoli tam, kde si zvolíme. Proto nám chybí zakotvenost, stálost, která byla tak příznačná pro naše předky. Je známo, že pro Řeky bylo největším trestem (dokonce větším než trest smrti) vyhnání z polis, tedy z místa, kde žili a s nímž byli pevně svázáni. Bylo to proto, že věřili, že základem dobrého života je žít v dobré polis, tedy v prostředí, které je příhodné pro život, a které rozvíjí člověka. Pro ně byla jejich obec něčím, v co věřili a čemu měli být věrní. Byla pro ně nutnost, mít ve světě určitý stabilní bod v podobě domoviny.

My tento předpoklad s Řeky nesdílíme. V dnešní době lidé jsou (nebo musí být) schopni žít v zemi, v níž nevěří. Pokud svůj domov tolik nevážeme k místu, pak ho musí tvořit něco jiného. Podle našeho názoru (jak už bylo dříve naznačeno) je dnešní člověk poměrně silně poután vztahy k dalším lidem. Tedy ostatní tvoří náš domov. Kudla Dederon je ve světě ztracen právě proto, že nemá pevnou vazbu k žádnému člověku nebo lichozroutu (kromě nenávisti k Hihlíkovi, který kazí jeho plány). Nakonec se vlastně jediným *licháčem*⁹⁶ v celé knize stává on. Zůstává sám se svou ctižádostí a pomstychtivostí.

4.1.4.2.2 Tulík a Ramík

Pražské prostředí v okruhu Kudlových věrných signalizuje pro Ramíka zradu. Zradu jeho bratra Tulíka, který se přes opakované sliby dal znovu zlákat mocí a silou. Tulík se stane pravou rukou Kudly Dederona a po dobu Kudlovy neschopnosti udržuje gang pohromadě. *Kdyby Tulík byl kluk a chodil do školy, určitě by dělal poskoka tomu nejhoršímu sígrovi a lumpovi z celé třídy.*⁹⁷ Řeší se tu tedy bratrská situace dětem velmi známá z téměř kteréhokoli školního prostředí – škození ostatním. Proti tomu chce Šrut ukázat, že každý může mít svůj důvod, proč páchat nehezké věci (např. Tulík – špatné rodinné zázemí), tento důvod ho ale neopravňuje k tomu, aby ostatním škodil. Je nutné se vyrovnat se svým údělem a najít si nový směr.

⁹⁶ Lichožrouti. In: *Čtesyrád: ČTenářův SYmpatický RÁDce* [online]. [2009] [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz/literarni-oceneni/lichozrouti>

⁹⁷ ŠRUT, Pavel. *Lichožouti se vracejí*. Praha: Paseka, 2010. s. 27

K novým životním úkolům je však potřeba mít přátele, mít důvěru okolí, nebýt sám. Postava Tulíka ukazuje, že marné dostat druhou nebo i třetí šanci: *Každý má právo na svou druhou životní šanci. A jak známo, z bývalého pytláka bývá nejlepší hajný.*⁹⁸

Polarita postav v knize je poměrně zřetelná, ne však zcela (jak bychom od dětské literatury mohli očekávat). Postavou Tulíka (ale i Kudly) je vykresleno, že nikdo není černobílý. Městské prostředí má mnoho svodů, kterým je možno podlehnout. Jedno škobrtnutí v životě však nemá znamenat úplné odepsání. Ovšem musejí se nalézt ti, jež jsou schopni odpouštět. Pojetí morálních principů v knize působí tak, že se nelze jen striktně řídit předem danými morálními zákony, že každou situaci je třeba individuálně vyhodnotit, a je třeba spolehnout se na své srdce i svědomí. Celá kniha je podle Šruta *veskrze naplněna silnou lichožroutí morálkou.*⁹⁹, což dokazuje i aluze: *Je-li člověk člověku vlkem, ať lichožrout je lichožroutu bratrem.*¹⁰⁰

4.1.4.3 Podsvětí lichožroutského gangu

*Podzemí dolního města zase ožívalo. Zvláště v okolí zbouraného baru Kilimandžáro, kde v rekordně rychlém čase postavili Dům sportovních a značkových ponožek.*¹⁰¹ Na tomto příkladu je vidět dynamika města. Všechna městská prostředí se rychle mění k nepoznání. Při dnešním trendu rozvoje služeb je město zastavováno různými obchodními komplexy, které mají šetřit lidem tak vzácný čas. Tato betonová tvář města postupně vytlačuje, nebo spíše popostrkuje vše ostatní. Dokonce i zločin a podsvětí – lichožroutí gang teď musí řešit svoje problémy ve stísněných prostorech.

Je to prostor neuzavřený, protože zlo má prsty všude a postupně se rozlézá.

⁹⁸ tamtéž s. 139

⁹⁹ STÁRKOVÁ, Blanka, Český rozhlas – rozhlasový rozhovor, Lichožrouti se vracejí (16.10.2010). Dostupné z: http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=+generic3:%5E%22646x_V%C3%ADkendov%C3%A1%20p%C5%99%C3%ADloha%22&query=licho%C5%BErouti&from=&to=&porad [6.4.2013]

¹⁰⁰ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti se vracejí*. Praha: Paseka, 2010. s. 163

¹⁰¹ tamtéž s. 15

V podsvětí lze vidět mnoho nástrah, které na nás dnešní svět připravil – především drogy (Tulík a „*fetovací nádobíčko*“¹⁰² – *Tulík sice všechno zapíral, ale profesorovi neušlo, že je často malátný, hloupě se usmívá a divně mu svítí oči.*¹⁰³) a alkohol (*pouzdro na miminkovskou ponožtičku, kterou si Dederon namáčel do piva.*)¹⁰⁴ V souvislosti s podsvětím a celkově děním v Praze je zmíněno mnoho věcí, které nejsou určeny pro děti, ale dnešní dítě je zná – whisky, pivo desítka, bar, nonstop a další.

4.1.4.4 Praha a profesor Kadeřábek

*Dům sportovních a značkových ponožek*¹⁰⁵ se také stane novým vědeckým působištěm profesora Kadeřábka. Jakmile zaslechne o obnovování podsvětí (bez kterého ostatně žádné město nemůže být, proto se i po rozprášení podsvětího života rychle formuje nový) vyběhne *hned ráno z domu, jak byl. Jen v bačkorách a županu.*¹⁰⁶ Jeho vědecký výzkum o lichožroutech totiž stagnuje (*Už vím, jak lichožrouti odcházejí ze světa: (...). Ale jak se rozmnožují? To je, oč tu běží! Jenže na tuhle otázku mám zatím jedinou odpověď: „Nevím!“*)¹⁰⁷, a tak neváhá udělat cokoli, třeba se stát i hlídačem ve skladu ponožek. Už na tom je vidět, že René Kadeřábek není běžný měšťan, který si za každou cenu touží udržet místo, jenž si vydobyl v městské společnosti. Ovšem neustále prahne po upevnování svého postavení ve vědecké společnosti. Jeho životem je výzkum, on je ten, koho práce bezmezně zajímá, který se nepřetvařuje, ale dělá to, co ho baví. A proto je považován za podivína. Vlastně má tak trochu štěstí že žije ve velkém městě, kde značná část lidí jeho domnělé podivínství přehlédne.

I neuznávaný vědec však pozná, že práce není vše. Zjistí, že práci nedokáže svůj život zcela naplnit. Něco podstatného mu chybí: *Jako vědec pozoroval, že život je založený na párech. Mýval si hledá mývalku, čmelačka čmeláka a han hadici. Tak už to v přírodě chodí. Ale že u lidí je tomu podobně, to si uvědomil až teď. Připadal si tak sám – a lichý jako opuštěná*

¹⁰²tamtéž s. 111

¹⁰³tamtéž s. 113

¹⁰⁴tamtéž s. 113

¹⁰⁵tamtéž s. 15

¹⁰⁶tamtéž s. 46

¹⁰⁷tamtéž s. 31

*ponožka, o kterou nikdo nestojí.*¹⁰⁸ I pro něj se jeho penzion Nový život vyprazdňuje, jelikož nemá, s kým by ho sdílel. Nic ho samotného tolik netěší. Připomíná se, že pocit osamělosti nemá jen profesor (*To Karlík, když má stýskání, zná pomoc.*)¹⁰⁹ I profesora Kadeřábka nakonec potká porozumění a jeho pocit osamělosti se postupně rozplyne. Šrut ukazuje na to, že typický produkt velkoměsta – osamělost, nás nemusí zničit. To jestli jsme osamělý nebo ne, přeci záleží hlavně na nás samotných.

4.1.5 Prales

Do pralesa téměř všechny postavy, jichž se děj nějak významněji týká, doslova vpadnou – Ramík a Kudla Dederon do něj spadnou s letadlem, Hihlík do něj spolu se svými africkými přáteli přeletí přes zeď Domu štěstí při bláznivém útěku z „vězení“. Pád symbolizuje dynamickou proměnu prostředí – *zelené peklo džungle se před nimi opravdu otvíralo.*¹¹⁰ Najednou se postavy z města ocitají v nejryzejší přírodě. Stejně tak, jako když někdo poprvé přijede do velkého města a neví si v něm rady, si ony nevědí rady v džungli – *Pro lichožrouta, který vyrostl ve městě, je tu všechno tajemné, hrozné a nebezpečné. A nejhorší jsou zvuky džungle. Vřeštění opic, skřeky ptáků, hrdelní řev šelem a zničehonic zase naprosté hluboké ticho.(...) ale ten dlouhý ocásek se najednou vymrštil z trávy a omotal se Ramíkovi kolem těla.*¹¹¹ Ještě, že si získají své zkušené průvodce, kteří džungli znají a jsou schopni se v ní o sebe i o své kamarády postarat – Kawa k Hihlíkovi: *O mě se neboj. Já se rozhoupu sama. Naučili mě to opice. Hlavně, aby se to povedlo tobě.*¹¹²

4.1.5.1 Pralesní chýše

Chýše patří indickému lichožroutovi Mahavišnovi, který je pralesním poustevníkem. Má svůj názor na svět, je stoický a naprosto se nenechá vyrušit. Někoho by možná napadlo, co vlastně lichožrout, který *žil u mnichů*

¹⁰⁸ tamtéž s. 114

¹⁰⁹ tamtéž s. 113

¹¹⁰ tamtéž s. 83

¹¹¹ tamtéž s. 92, 93

¹¹² tamtéž s. 89

v *jogínském klášteře*¹¹³ v Indii, dělá uprostřed tanzanského pralesa. Ovšem v knize, v níž je pohyb po všech koutech světa prezentován jako naprosto přirozený (např. už jen tím, že rodiče hlavního hrdiny se rozhodli opustit své dítě a odcestovat za charitativní činností) nás to už nijak nepřekvapí. Jogín nazývaný *Moudrý Ind*¹¹⁴ je krásná a nezapomenutelná epizodní postava. Mihne se pouze v jedné kapitole, ale rozhodně zanechá dojem. Už jen proto, že tvrdí: *já jsem tu jen proto, abych toho Hihlíka a vás všechny naučil, jak se nasytit vzduchem. (...)Mám svou metodu. Říkám jí holobřišní dýchání.*¹¹⁵ Tento, pro malého čtenáře jistě povedený, žert má ale i svůj přesah pro starší čtenáře. Mahavišna je tu totiž právě tím, kdo už má všech velkých měst, i s jejich pompou, dost – *...přicházíš z nějakého velkého města. Z Prahy, řekl Ramík a hned toho zalitoval. Čekal, že se Mahavišna začne vyptávat, kde to je a jaké to tam je, a bude ho tu držet celý den.*¹¹⁶ Ale naopak, poustevník se vyptávat nezačne. Pronese totiž věc, nad kterou se čtenář musí zamyslet: *Tam by to nešlo, (...). Jíst bez jídla a pít bez vody! V žádném velkém městě to nejde. Mnoho aut a továren a domů a lidí dělá špatný vzduch. Ovšem tam, kde je mnoho lidí, tam je dostatek licháčů...*¹¹⁷ Mahavišna tak přemýšlivému čtenáři objasní důvod toho, proč většina z nás žije ve městě. A tímto důvodem je v podstatě naše pohodlnost, protože ve městě si ať už lidé, nebo i lichožrouti, jsou schopni obstarat potravu nejsnáze. Epizodní postava Inda zároveň dokazuje, že není nutné žít tam, kde se žije nejsnáze, že to nemusí být život pro každého, a že existuje i jiná možnost. Celkově nás Šrutovy knihy o lichožroutech upozorňují, že není v životě vždy jen jedna možnost, ukazují alternativy, nové cesty a to, že lidský život je soubor potencionálních možností.

4.1.5.2 Sídlo kmene

Pokud si představíme typickou Afriku, pak se tato představa v naší mysli většinou neobejde bez obrázku nějakého domorodého afrického kmene. Takové prostředí kmene je snad tím největším protikladem, který lze postavit vůči městu. Žijí přímo ve volné přírodě, mnohdy bez kontaktu s moderní

¹¹³ tamtéž s. 94

¹¹⁴ tamtéž s. 94

¹¹⁵ tamtéž s. 95

¹¹⁶ tamtéž s. 95

¹¹⁷ tamtéž s. 95

civilizací. Tomuto kontaktu se vlastně samy kmeny vyhýbají, odmítají výdobytky vyspělé civilizace, brání svou kulturu před vnějšími vlivy. Takových společenství zůstává v dnešním světě ve skutečnosti stále méně. Přesto jak představa naše, tak představa dítěte, bude pracovat s obrazem domorodého seskupení nevyužívajícího techniky, žijícího v divoké přírodě, respektujícího kmenové zásady a věřícího v přírodní božstva. Tedy obraz kmene izolovaného, opředěného záhadami. Když vycházíme z předpokladu, že lichožroutský svět je obrazem světa lidí, že je to společnost paralelně existující vedle té naší, pak i lichožrouti v Africe musí mít domorodé kmeny – *Z džungle, která písčitou mýtinu obklopovala, se vyhrnul bezpočet klátivých kostlivých stínů. Byli to sluncem vysušení afričtí lichožrouti.*¹¹⁸

4.1.5.3 Zneužití rozdílnosti

Kmen lichožroutů, který nám Šrut v knize představil je opravdu kmenem se vším všudy, složen z bytostí, které moderní civilizaci neznají a nechápou. Věří ve své mýty a pověry. Jejich vlastní náboženství je pro ně zdrojem veškeré zkušenosti, plně ho respektují (ať už se jedná o cokoli) – *Byli to divoši z kmene Uctívačů lichožravé květiny, a jedna z jejich legend vyprávěla o tajemném lichožroutovi jménem Ten, který nemá jméno. Podle pradávnné pověsti přijde z daleka a stane se jejich náčelníkem.*¹¹⁹ A tak se náčelníkem divokých lichožroutů stává úhlavní nepřítel Hihlíka – Kudla Dederon. Spojí se tu tedy dvě naprosto protikladné síly – síla divokého městského podsvětí, reprezentovaná Kudlou Dederonem (*Kudla jako dítě ulice se od malička musel o všechno porvat. Vždycky spoléhal jenom sám na sebe a nevěřil na žádné zázraky, pověry ani magii. A to se nezměnilo ani teď...*)¹²⁰ a síla ryzí africké džungle, která nemá o měšťě ani potuchy. V knize se ukazuje (samozřejmě s nadsázkou) mimo jiné i to, jak mohou být domorodci bez zkušenosti s moderní civilizací zneužití vychytralými silami civilizace, které jimi manipulují ve svůj vlastní prospěch – *Ponožky z nebe padat nebudou! Se mnou budete krást a loupit! Bez práce nejsou punčocháče! Přece nevěříte, že vás nakrmí tahle kytka!*¹²¹. Tento fakt se konec konců

¹¹⁸ tamtéž s. 83

¹¹⁹ tamtéž s. 84

¹²⁰ tamtéž s. 98

¹²¹ tamtéž s. 99

ukazuje i jako jeden z velkých problémů dnešního třetího světa, který nemá na vybranou. Pokrok pro něj téměř automaticky znamená nutnost přijmout pomoc vyspělejších států, které sledují především své vlastní zájmy. Kniha poučuje, že takovéto spojení protikladů není vyrovnané a zároveň z něj vyvstávají nepříjemné okolnosti pro ostatní.

4.1.5.4 *V táboře Uctívačů*¹²²

Kmen Uctívačů lichožravé květiny se řídí znameními, které jim dává jejich totem – lichožravá květina, která má *místo okvětní koruny (...) něco, co připomínalo velký prázdný vak. Stvol byl silný jako kmen bambusové palmy. Z něho vyrůstaly šlahouny, na jejichž koncích byla lepkavá chapadla. Ta se podobala různobarevným ponožkám a vycházela z nich omamná vůně.*¹²³ Ukáže se, že veškeré chování Uctívačů je ovládáno omamnou vůní květiny. Pro domorodce je květina drogou, zároveň je jejich domovem a přístavem, ke kterému se vrací a v němž nalézají útěchu mezi nebezpečími džungle. Věří, že květina je chrání.

Kudla, kterého si divoši přivádí do svého tábora, získá v africkém kmene svůj nový gang, který bude bezmezně sloužit jeho snahám, protože v něj věří (na základě svého mýtu). Dokonce zjišťuje, že divoši drží ve své táboře Hihlíkovy rodiče, a to jen proto, že jsou to *cizorodci*.¹²⁴ Tedy ti, kteří do kmene nepatří, neuctívají jejich božstvo, věří v jiné pravdy (neslučují se s mýty, které jsou pramenem chápání domorodců). A jiné pravdy jsou pro izolované divochy nepřipustné. Oni od pradávna žijí v uzavřeném společenství na uzavřeném prostoru, který je stmelen jedinou pravdou. Pluralitu pravd a názorů dnešního moderního světa neznají, ani znát nemohou. Díky všem těmto okolnostem Kudla nabývá zpět svou moc, kterou ztratil v Praze – *Všechno se zatím báječně dařilo. Vlastně líp, než si vůbec mohl přát. Stal se africkým náčelníkem a měl v zajetí Hihlíkovy rodiče.*¹²⁵ Může se začít připravovat na *svou první africkou loupež*¹²⁶. Tato loupež má směřovat do Domu štěstí a tak je nasnadě, že se Kudla a Hihlík brzy znovu setkají.

¹²² tamtéž s. 98

¹²³ tamtéž s. 98

¹²⁴ tamtéž s. 99

¹²⁵ tamtéž s.101

¹²⁶ tamtéž s.101

4.1.5.5 Setkání

Hihlík se s Kudlou Dederonem nepotká v otevřené a nebezpečné džungli. K jejich setkání dochází v domnělé oáze bezpečí uprostřed džungle, v Domě štěstí, který Kudla za pomoci domorodců přepadne a vyloupí. Jeho první africká loupež se velmi vydaří – *Tak snadné přepadení Kudla Dederon ještě nezažil.*¹²⁷ Navíc se mu ve zmatku podaří zajmout i Hihlíka – *Kawa najednou dostala nápad, jak je zahnat. Vodou! (...) Jenže tu sprchu nejmoc odskákal Hihlík. Teď už se na žádný odpor nezmohl, Svaly mu povolily a mokré tělo ztěžklo. Horda nejsilnějších divochů ho svázala a přehodila přes zed'. Hihlík se ztratil Kawě z očí.*¹²⁸ Kudla opět slaví velký triumf. Jeho rychlý vzestup v novém prostředí se podobá jeho vzestupu v prvním díle. Opět se odrazí ode dna a vylétne ještě výš. Má teď ve své moci vše, co chtěl a co potřeboval.

Hihlík tak vlastně doplatí na svůj výlet do džungle. Je v moci Kudly Dederona a Uctívačů. A právě v tuto chvíli se mu vyplatí, že není sám a lichý, že se rozhodl i ve složitém a zrádném světě udržet pevné pouto se svými přáteli, kteří jsou ochotni se kvůli němu osaměle vystavit otevřenému nebezpečí africké džungle. Kawa se rozhodne nalézt tábor divochů – *...nikdo nevěděl, kde přesně žijí. (...) Dvě možnosti rovnou vyloučila. Určitě nezamířili do města ani k moři.*¹²⁹ I jako africká domorodkyně má strach z pralesa, jelikož ví, jaké nebezpečí pro ni znamená. Kawa ale nezůstane dlouho sama, potká se s Ramíkem a opět dojde ke spojení postav z protikladného prostředí – městem odchovaného Ramíka a Afričanky Kawy. Je tu ale jeden zásadní rozdíl, který odlišuje spojení Kawy a Ramíka a spojení Kudly Dederona a Uctívačů (oba vztahy na úrovni město – africká džungle). Kawa i Ramík mají společný cíl, kterého jsou ochotni dosáhnout kompromisem, tím že si vzájemně pomáhají a doplňují se. A především jejich síly jsou vyrovnané, jejich vztah je rovnovážný, jeden od druhého nežadají víc než naplnění společného úkolu. Sledují jeden společný záměr (najít a vysvobodit Hihlíka), pro který jsou ochotni udělat cokoli. A tak ukazují mladému čtenáři, jak je

¹²⁷ tamtéž s. 105

¹²⁸ tamtéž s. 108, 109

¹²⁹ tamtéž s. 109, 110

třeba v dnešním světě spolupracovat. Až jako druhotný produkt této spolupráce vzniká přátelství.

4.1.5.6 Záchrana – vše se v dobré obrátí

Africké plány Kudly Dederona se začínají pomalu rozpadat hned po jeho prvním velkém vítězství: *Ke vzpouře to mělo daleko, ale ozvaly se i brblavé hlasy: „Velký náčelník je vlastně cizorodec. Máme mu věřit? Co když to není ten pravý? Legenda přece pravila, že přijde Ten, který nemá jméno*¹³⁰*(pozn. narážka na židovské náboženství). A on si říká Kudla Dederon“.*¹³¹ Už zde se naznačuje, že jeho rychlý vzestup bude následovat strmý pád. Na druhé straně Hihlík, který je v zajetí, je šťastný. Konečně se po mnoha letech setkává se svými rodiči, a tak vůbec nevnímá okolní dění v táboře domorodého kmene: *Hihlík a jeho matka a otec byli připoutáni u kůlu a nevšimli si ani té strašidelné kytky, ani mátožného tance a povyku kolem ní. Měli hlavy u sebe a povídali si. Bylo toho tolik, co si museli povědět! A byli tak šťastní, že jsou konečně spolu!*¹³² Znovu se tedy setkáváme s odkazem na to, že i v krizové situaci člověk může být šťastný, pokud má kolem sebe své blízké. V kapitole *Lichožravá květina se probouzí*¹³³ je dokonce přímo vyřčen rozdíl mezi těmi, kteří ve světě bloudí a jsou dobrovolně osamělí (Kudla Dederon) a mezi těmi, kteří našli zázemí ve svých blízkých, nejen sami v sobě: *Hihlíkovi rodiče, stejně jako Kudla Dederon, na pověry nevěřili. Kudla proto, že věřil jenom sám sobě, a oni proto, že věřili v pravdu a lásku.*¹³⁴ I proto je později Kudla nazýván jako *superlichouš*¹³⁵

Ke konci knihy jakoby se tedy všechno obracelo naruby. Postavy, jež se zdály být spjaty s Prahou, se dokážou nalézt v exotickém prostředí (vztah Hihlíka a Kawy, nalezení Hihlíkových rodičů, kamarádství Kawy a Ramíka). Naproti tomu Kudla projevuje stesk po své městě: *Vzpomínal na svůj gang Kojotů a pocítil stesk po městě, po té džungli zastrčených dvorků, starých domů a nových obchodáků, po tržištích a výlohách plných ponožek – a*

¹³⁰ tamtéž s. 143, 144

¹³¹ tamtéž s. 144

¹³² tamtéž s. 144

¹³³ tamtéž s. 143

¹³⁴ tamtéž s. 145

¹³⁵ tamtéž s. 158

*dokonce i po lidech.*¹³⁶ V tomto bodě se Kudla jakoby odtahuje od pólu jednoznačného „záporáka“. Krom toho se mu bravurně podaří souhrnně vystihnout tvář městského prostředí.

Dále se obrací vztah k dobrodružství, jak už bylo naznačeno na začátku kapitoly o knize *Lichožrouti se vracejí*. Velké dynamické dobrodružství je dokončeno a následuje návrat do Prahy, kde se dle našeho názoru bude dále odehrávat dobrodružství jiného charakteru. Další obrat doprovází postavení Domu štěstí, který se najednou pro své nové obyvatele (domorodce z kmene Uctívačů) stane účelným. A to právě proto, že jeho obyvatelé zde budou žít dobrovolně. Kniha *Lichožrouti se vracejí* má klasický pohádkový závěr – vše se v dobré obrátí.

5 Šrut vs. Čapek

Podle našeho názoru se Šrut originálním způsobem ubírá po cestě, kterou v literatuře pro děti nasměroval již Karel Čapek: *Uměleckým činem Devatera pohádek, které mu byly záměrným návratem k tvůrčí prapodstatě pohádky, otevřel (Karel Čapek) širokou (...) cestu k moderní pohádce.*¹³⁷ Vytváří, možná podle Čapkovského vzoru, svět pohádkový, byť i umístěný v souřadnicích našeho prostoru a času.¹³⁸ Příběh Pavla Šruta zprvu není umístěn do konkrétních souřadnic, přesto víme, že je to svět současný, třeba i ten náš. Podle Vařejkové Karel Čapek *zphádkověl civilní svět(...)* a jestliže tím *zpoetizoval* či *posunul do pohádkové atmosféry poštovní úřad nebo Karlovo náměstí, obohatil naše konvenční vidění těchto míst o jejich pohádkovou projekci, o podivuhodnou kouzelnost, jež je velice tradiční, neboť připomíná pověst a lidskou paměť, ale i živá a osvěživá.*¹³⁹ - to samé se podařilo i Pavlu Šrutovi. Neubral na fantazii, pohádkovosti, hravosti, zábavnosti a humoru. Přesto dokázal do našeho obyčejného, místy až šedavého světa, v němž dominují města, zasadit výsostně pohádkový příběh, přímo překypující vkusnou fantazií a hravostí. Soudíme, že *Lichožrouti*

¹³⁶ tamtéž s. 147

¹³⁷ VAŘEJKOVÁ, Věra. *Pohádky Karla Čapka*. Brno, 1994. Masarykova univerzita v Brně, s. 18

¹³⁸ tamtéž s. 17

¹³⁹ tamtéž s. 13/14

přesvědčili mnoho dětí, a snad i některé dospělé, že čtení není *nuda, otrava a pruda*.¹⁴⁰

Další věc, na kterou by se dalo v souvislosti s Čapkem na Šruta poukázat, je to, že Šrut vnímá život jako soubor potencionálních možností. Čapek se touto problematikou zbýval v *Obyčejném životě*, kde odhalil naplněné i naplněné možnosti, jež dohromady poskládaly život běžného úředníka. Možnosti, které ukázaly jedinečnost, hodnotu a nekonvenčnost obyčejného člověka. Stejně tak Šrut nám dává najevo, že v každé fázi života je možné otevřít novou možnost, začít směřovat jiným směrem. Veskrze jsou činy postav v lichožroutech vlastně všechny takovými nevyužitými i využitými (častěji) možnostmi. Oběma knihám toto Šrutovo počínání dodává dynamiku a utvrzuje čtenáře v tom, že je třeba vlastní možnosti hledat, promýšlet, využívat. Připomíná, že přesto, že je třeba mít v životě pevný bod (jímž je u něj nejčastěji živá bytost), není náš život předem načrtnutou linkou, po níž se bez potíží a řízení neměnnými pravidly, máme ubírat.

¹⁴⁰ Youtube. *Youtube* [online]. 6.1.2012 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=mcfDGu42K9g>

Závěr

Cílem práce bylo proniknout do toho, jak Pavel Šrut formuje prostor ve svých dílech o lichožroutech a zároveň, jak začleňuje do své soudobé pohádky motivy moderního města (velkoměsta).

Práce zpracovává nejprve teoretickou část týkající se pojmů město, prostor, čas atp. a jejich vývoje. Následující část je interpretační, zabývající se samotnými Šrutovým dvojdílným pohádkovým příběhem *Lichožrouti a Lichožrouti se vracejí*. Na závěr jsem připojila stručné porovnání s pohádkami Karla Čapka, jež byly také lokalizovány do města.

Čerpala jsem z pramenů, tedy z vlastních textů obou děl, dále potom (převážně v teoretické části) z odborné literatury, zabývající se především tematikou prostoru a města.

Pomocí postupu po jednotlivých prostorech, které jsou v knize vymezeny a s nimiž se pracuje (a které jsou také zobrazeny v ilustrované mapce na vnitřní straně přebalu knihy) se mi podařilo nalézt kontrasty a vzájemná doplnění jednotlivých prostorů. Ovšem kromě jasných přechodů z jednoho dějiště na druhé pracuje autor také s prostorem vertikálním (vzestupy a pády postav). Zjistila jsem, že pracuje vždy s určitým prostorem centrálním a dalšími prostory, které ho doplňují a jsou s ním v kontrastu. Šrutovy prostory mají několik důležitých rysů. Za prvé jde, což se na první pohled nejeví tak očividně, o prostory velice subjektivní, tedy formované vnímáním postav, které se v nich pohybují. Za druhé má Šrut tendenci své prostory vyprazdňovat a upozadřovat ve chvíli, kdy jejich obyvatelé přestávají být osamocení. Za třetí jsou jeho prostory stavěny na jasných kontrastech (např. Praha a africká džungle, ale i Dům štěstí a penzion Nový život). Kontrastní prostory však zároveň mají tendenci se doplňovat a prolínat, což je také důležitým rysem. Autorovi se tak daří tímto způsobem utvořit prostorovou mozaiku, která dává dětskému čtenáři nejen určitý základní přehled, možnost se nalézt, ale také v této kompozici přesně vystihuje charakteristické rysy moderní doby, tendence našeho společenského života i problémy dnešního člověka i světa (např. nedostatek jídla v Africe). To vše ještě s nadhledem a hravým humorem, který pobaví nejen dítě, ale i čtenáře staršího.

Prezentací problémů v rámci jednotlivých prostorů se pak dostáváme k tématu města. Ne všechny děje v obou knihách se odehrávají ve městě.

Přesněji řečeno – první díl se děje ve městě celý, je tu však již zmiňována Afrika (působíště rodičů hlavní postavy). Druhý díl se pak částečně odehrává v Praze, částečně v Africe (postupný přesun do africké džungle). Tímto prostor města získává proti sobě velice kontrastní protipól – prales, lůno přírody. To dává ještě více vyniknout městskosti Prahy. Šrut ale nevidí město jen z jedné strany, přidává i pohled mimo městského člověka. Poukazuje tedy na mnohostrannost pojmů. Celkově ve své knize poukazuje na pluralitu pravd, problémů i řešení. Skrytě nabádá čtenáře, aby neviděl černobíle. Dle mého názoru také kladně hodnotí vlastní zkušenost a možnost podívat se na věc i z druhé strany. V obou knihách je také velice důležité vidění moderního města. Města, které si na nic nehraje, je samo sebou a pokouší se nic neskrývat, ani to negativní (alkohol, drogy, podsvětní život). Městské prostředí v dílech působí přirozeně, má punc všednodennosti (ne nezábavné). Autor se snaží nic nezakrývat a tak si nestěžovat na současnou podobu města a život v něm. Jednoduše nám předkládá pohled na prostor města s jeho klady i zápory. Za klíčové považuji to, že oba díly jako celek stojí proti anonymitě a pocitu odcizení, který je spjat s prostředím města. Šrut se pokouší v každém malém detailu povzbudit člověk, nikdy nikoho nenechává samotného. Každou dějovou linií dává poznat, že je na jednotlivci, jak si svůj život zařídí, že není třeba nechat se udupat a utlačit, ztratit sebe i svůj vlastní názor. K tomu všemu pak ještě kniha nabádá k notné dávce tolerance.

I přesto, že se jedná o dětskou literaturu, která je charakteristická vyhraněnou polaritou postav, není žádná Šrutova postav jednoznačně a bez výhrad záporná (a i kladné postavy mají své prohřešky – např. Hihlíkovi rodiče opouští svého vlastního syna, což může být v první chvíli nepochopitelné). Ani Kudla Dederon není bezdůvodně záporný, je vysvětleno, proč je takový, jaký je. A i on má v sobě „lidskost“. S tím také souvisí jeden z opakujících se motivů a tím je druhá (i třetí, čtvrtá) šance. Špatný čin není pro autora důvodem jednoznačného odsouzení, čímž vlastně říká, že každý má právo na přešlap a nikdo neprojde životem bez zaškobrtnutí. Je tu tedy jednoznačný důraz na to, že lidé (ani lichožrouti) tu nejsou od toho, aby byli dokonalí a svou dokonalost vystavovali, ale od toho, aby dokázali zvládnout sebe a svůj život i přes všechny svoje přešlapy. V tom případě nás pak ale může napadnout, zda v případném pokračování knihy nedostane další šanci Kudla Dederon, a dokonce, zda i on nenajde ve svém životě nějaký jiný (lepší) smysl, než jen loupit a škodit.

Na závěr je třeba říci, že Pavel Šrut zformoval pohádkový příběh moderní doby, v němž poukázal na hodnoty, které pro nás mohou být v dnešní době stěžejní – je to nejen přátelství, důvěra, schopnost kriticky a nejednostranně myslet, ale i schopnost spolehnout se na sebe, odvaha (to nejen zběsilá odvaha, vrhnout se po hlavě do nějakého činu, ale odvaha vytrvalá, která jde do toho, co si předsevzala) a také schopnost tolerovat a odpouštět. Všechny tyto vlastnosti jakoby (především v postavách Ramíka a Hihlíka) zformovaly jakýsi mravní ideál dnešního člověka. Vzniká zde tak model silné individuality, která přes všechnu svou sílu a jedinečnost nemůže existovat bez podpory společnosti (tedy ostatních, hlavně přátel a rodiny). Což nás posouvá k další myšlence díla, a to, že nic se nemá zavádět do extrému (ani radikální individualismus, ani absolutní podřízení se společnosti (a jejím požadavkům)). Dalším stěžejním bodem je tedy fakt, že nikdo z nás není tak silný, aby svůj život dokázal prožívat a kočírovat úplně sám. Autor tak dává zapravdu starému pořekadlu: „Ve dvou se to lépe táhne.“ To demonstruje nejen na kladných, ale i na záporných postavách (i když ne jednoznačně záporných, jak už bylo řečeno) – Kudla Dederon není schopen páchat své zločiny bez velké party posluhovačů, kteří k němu vzhlíží. Můžeme tedy vidět, že ani největší individualista celého dvojdílného příběhu si nevystačí sám. I ústy profesora Kadeřábka je vysloveno, že člověk je tvor společenský, který není předurčen k tomu, aby žil osamoceně: *Jako vědec pozoroval, že život je založený na párech.*¹⁴¹

Celkový dojem z knih i přínos práce je pro mne vcelku překvapivý. Obě díla předčila má prvotní očekávání a byla jsem nucena změnit na ně původní názor. Po prvním přečtení *Lichožroutů* jsem nehodnotila knihu příliš kladně. Dle mého názoru však až oba texty dohromady dávají komplexnější a mnohem zábavnější, přínosnější a promyšlenější celek, než se na první pohled mohlo zdát. Opakovaným přečtením obou dílu jsem se utvrdila v názoru, že mne kniha nejen pobavila a doporučila bych ji k přečtení, ale také jsem objevila mnoho podnětných myšlenek, které mne donutily k hlubšímu zamyšlení. Nalezla jsem v obou dílech momenty, které dle mého názoru bravurně, až se zarážející přesností vystihují moderní dobu a život dnešní společnosti.

¹⁴¹ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti se vracejí*, c.d.,s. 114

Resumé v českém jazyce

Tato bakalářská práce se zabývá zkoumáním motivu města (a jeho projevy) v soudobé dětské literatuře. Opírá se o texty děl Pavla Šruta – *Lichožrouti* a *Lichožrouti se vracejí*.

Práce dokládá, že stěžejní složkou těchto dvou literárních děl je prostor. A to jak prostor vertikální a horizontální, tak prostor subjektivní (subjektivně formovaný) i objektivní (objektivně formovaný). Prostřednictvím rozboru jednotlivých prostorů jsem se pokusila proniknout do způsobu výstavby prostoru a zároveň (se zaměřením se na městské prvky) interpretovat dílo. Za důležité považuji zjištění, že mezi jednotlivými díly dochází k určitým prostorovým posunům, jejichž dovršení (případné zacyklení) lze očekávat v následujících dílech série. Tento posun je vystavěn na výrazných protikladech prostorů a zároveň na jejich vzájemném doplnění.

Pro účely práce jsem se také pokusila určitým způsobem shrnout problematiku časoprostoru a města v současné odborné literatuře.

V závěru práce jsem se pokusila porovnat autora Pavla Šruta s Karlem Čapkem, po jehož cestě se dle mého názoru, svým svérázným způsobem, Pavel Šrut ubírá.

English resumé

This bachelor thesis handles the theme of city (and its displays) in contemporary fairy tale. The thesis is based on Pavel Šrut's writings *Lichožrouti* and *Lichožrouti se vracejí*.

From this thesis it is obvious, that space is the main element in these tales. As this space is horizontal and vertical, so it is subjective (seen by the characters) and objective. Through the analysis of each space in each book I tried to look into the way of constructing it in books in general. I also tried to analyse the whole writings (focused on the elements and theme of city). As the main result of my findings I consider the fact, that there is a shift (in the sphere of space) between first and second book. The continuing of this shift (possible loop) is expected in next book (or books). This shift is based on significant opposition as well as on their mutual completion.

I also tried to summarize the theme of space and city in academic literature.

In the end of my bachelor thesis I attempt to compare Pavel Šrut and Karel Čapek, because I believe that Pavel Šrut is continuing (in certain aspects) Karel Čapek's path in literature for children.

Klíčová slova

Literatura, literatura pro děti a mládež, pohádka s motivem města, prostor, Pavel Šrut, Lichožrouti, Lichožrouti se vracují, soudobá pohádka, město

Key words

Literature, literature for children and youth, fairytail with theme of the city, space, Pavel Šrut, Lichožrouti, Lichožrouti se vracejí, contemporary fairytail, city

Prameny:

ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha: Paseka, 2008, ISBN 978-80-7185-932-1.

ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Praha : Paseka, 2008, ISBN 978-80-7432-060-6.

Literatura:

<http://www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/mi-striii-1404041525.html>

<http://www.ctesyrad.cz/literarni-oceneni/lichozrouti>

<http://www.youtube.com/watch?v=mcfDGu42K9g>

FENCL, Ivo. www.lichozrouti.cz/cz/napsali-o-nas/tak-trochu-fantaskni-krimi-pro-deti-1404041521.html

VAŘEJKOVÁ, Věra. *Pohádky Karla Čapka*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1994, ISBN 80-210-0932-2.

PETERKA Josef, *Teorie literatury*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment s.r.o, 2007, ISBN 978–80-239-9284-7.

DERDOWSKA, Joanna. *Urbánní problematika a literární dílo: Městský prostor a jeho zobrazování v současné české literatuře*. Praha, 2009. Disertační práce. FFUK - Ústav české literatury a literární vědy. Vedoucí práce Prof. PhDr. Petr Bílek, Csc.

Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle, Hrbata, Zdeněk. In: ČERVENKA, Miroslav. *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, 2005, s.317 - 509. ISBN 80-7215-244-0.

Kosková Helena, *Metamorfózy prostoru*. In: *Prostor v jazyce a literatuře. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2007. ISBN 978-80-7044-863-2.*

ČESKÝ ROZHLAS - ROZHLASOVÝ ROZHOVOR. Lichožrouti se vracejí.
16.10.2010. Dostupné z:

[http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=licho%C5%Bero
uti+se+vracej%C3%AD&from=&to=&porad](http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=licho%C5%Bero
uti+se+vracej%C3%AD&from=&to=&porad)